

Issue 1

Volume

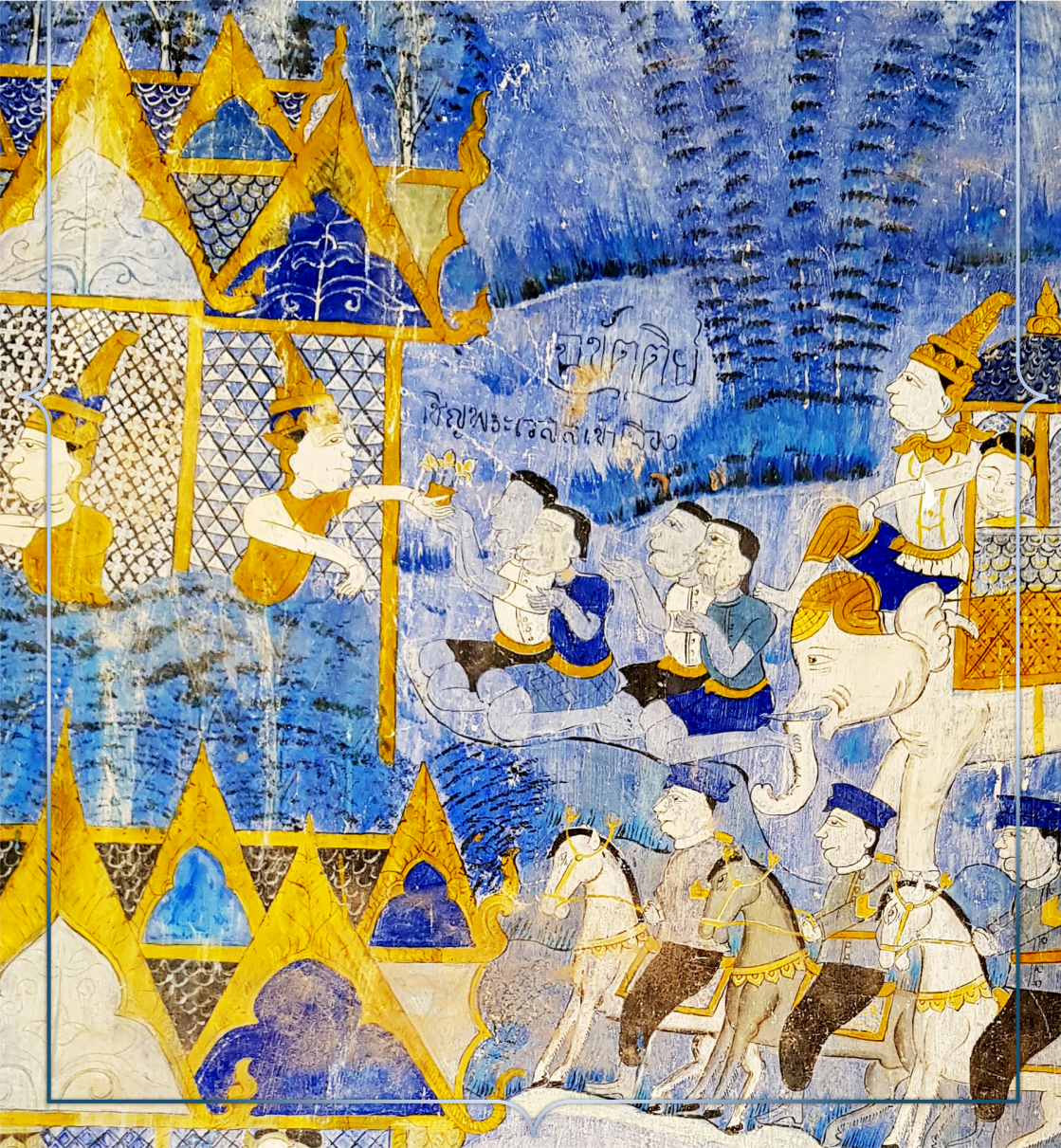
20

June 2024

วารสาร ไทยศึกษา

Journal of Thai Studies
ปีที่ 20 ฉบับที่ 1 มิถุนายน 2567

Institute of Thai Studies, Chulalongkorn University

The Policy of the Thai Government Regarding the Dutch Prisoners of War in Thailand after the End of the Second World War¹

Submitted date:
22 February 2022

Revised date:
11 April 2022

Accepted date:
21 August 2023

◆ Thep Boontanondha²

Abstract

Background and objective[S]: After the Second World War, the Thai government had to take care of and assist the prisoners of war who were allied soldiers, including the Dutch who had been forced to perform labor during the Second World War. This policy was part of the efforts of the Thai government that wanted the Netherlands, one of the allied nations, to agree to reconcile with Thailand. Therefore, this research aims to study the policy of the Thai government regarding Dutch prisoners of war between 1945 and 1947.

Methodology: The study employed a historical approach to analyze documentary data and generate a descriptive analytical report. The research underscores the importance of leveraging primary evidence obtained from the National Archives of Thailand.

¹ This research article is a part of the research titled, “The Policy of the Thai Government and the Problem of the Prisoners of War after the Second World War”. This research project is supported by the Faculty of Liberal Arts, Mahidol University.

² A lecturer in the Section of General Education, Faculty of Liberal Arts, Mahidol University, email: thep.boon@mahidol.edu

Main result: Thailand, after the end of the Second World War, had many Dutch prisoners of war. These prisoners had been forced by the Japanese Army to be laborers during the war and were left sporadic around the country after the end of the fighting. The Thai government, bearing an uncertain status at that time, had adopted diplomatic policies to show its desire to help the Allies. These included the treatment of the prisoners of war who had been hidden during the war and the welcoming of Dutch refugees who fled the civil war in Indonesia. However, during the period of waiting before being repatriated to their motherland, there had been skirmishes between the Dutch prisoners of war and the Thai people because of the attitude of the Dutch who believed that they were the winner and the Thai government and its people were the loser. The Dutch, therefore, had a behavior akin to a colonist governing its colony rather than treating the Thai government as an independent country. The Thai government appeared patient and compromising with these problems and tried to please the Dutch government because the rapprochement between Thailand and the Netherlands relied on the Thai government's policy towards the Dutch prisoners of war.

Relevance to Thai Studies: This study provides a framework for the study of the history of Dutch prisoners of war in Thailand during the post-World War II period.

Conclusion: After the end of the Second World War, the Thai government sought to re-establish its relationship with the Netherlands. Nevertheless, the issue of the Dutch prisoners of war living in Thailand was a significant matter. Therefore, the Thai government prioritized these prisoners of war, insisting that they live comfortably before being repatriated to their fatherland.

Keywords: Prisoner of War; Second World War; Dutch; Thailand

นโยบายของรัฐบาลไทยต่อเชลยศึกชาวต่างชาติ ในประเทศไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง³

Submitted date:
22 February 2022

Revised date:
11 April 2022

Accepted date:
21 August 2023

◆ เทพ บุญตานนท์⁴

บทคัดย่อ

ภูมิหลังและวัตถุประสงค์: หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง รัฐบาลไทยจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องดูแลและช่วยเหลือแก่เชลยศึกสัมพันธมิตร รวมถึงเชลยศึกชาวต่างชาติซึ่งถูกเกณฑ์มาเป็นแรงงานในระหว่างสงครามโลก ครั้งที่ 2 นโยบายดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของความพยายามของรัฐบาลไทยที่จะให้เนเธอร์แลนด์ ซึ่งเป็นหนึ่งในชาติสัมพันธมิตรยินยอมกลับมาฟื้นฟูความสัมพันธ์กับรัฐบาลไทยอีกครั้งหนึ่ง ด้วยเหตุนี้งานวิจัยเรื่องนี้จึงมีเป้าหมายที่จะศึกษานโยบายของรัฐบาลไทยที่มีต่อเชลยศึกชาวต่างชาติในระหว่าง พ.ศ. 2488 ถึง พ.ศ. 2490

ระเบียบวิธีวิจัย: งานวิจัยเรื่องนี้ใช้การศึกษาด้วยระเบียบวิธีวิจัยทางประวัติศาสตร์วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลด้วยการพรรณนาเชิงวิพากษ์ งานวิจัยใช้หลักฐานชั้นต้นจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติประเทศไทยเป็นหลักฐานสำคัญ

³ บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “นโยบายของรัฐบาลไทยกับปัญหาเรื่องเชลยศึกหลังสงครามโลกครั้งที่ 2” โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนวิจัยจากคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

⁴ อาจารย์ประจำหมวดวิชาศึกษาทั่วไป คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ผลการวิจัย/ผลการศึกษา: ประเทศไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง มีเชลยศึกชาวต่างชาติเป็นจำนวนมากซึ่งถูกกองทัพญี่ปุ่นนำเข้ามาเพื่อใช้แรงงานกระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศไทย รัฐบาลไทยที่มีสถานะก้ำกึ่งระหว่างผู้แพ้หรือผู้ชนะสงคราม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีนโยบายการต่างประเทศที่แสดงออกอย่างชัดเจนว่าต้องการที่จะช่วยเหลือฝ่ายสัมพันธมิตร รวมไปถึงการดูแลบรรดาอดีตเชลยศึกที่ได้รับ ความทุกข์ทรมานอย่างสาหัสในระหว่างที่สงครามกำลังดำเนินอยู่ นอกจากการดูแลเชลยศึกแล้ว รัฐบาลไทย ยังต้องรับผิดชอบต่อผู้ลี้ภัยชาวต่างชาติที่หนีภัยสงครามกลางเมืองมาจากอินโดจีนเซีย อย่างไรก็ตามในระหว่างที่เชลยศึกชาวต่างชาติอาศัยอยู่ในประเทศไทยเพื่อรอการส่งกลับบ้านเกิด ก็เกิดปัญหากระทบกระทั่งกันระหว่างเชลยศึกเหล่านี้กับคนไทยอยู่บ่อยครั้ง ด้วยทัศนคติของเชลยศึกเหล่านี้ที่มองว่าตนเองเป็นผู้ชนะส่วนรัฐบาลและคนไทยนั้นเป็นผู้แพ้สงคราม จึงประพุดติตนในลักษณะของเจ้าอาณานิคมที่ปกครองเมืองขึ้นแทนที่จะมองว่า ไทยนั้นเป็นชาติผู้ชนะสงครามเฉกเช่นเดียวกันพวกตน อย่างไรก็ตามรัฐบาลไทยเองก็ดูเหมือนจะอดทน และประนีประนอมกับปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ และพยายามทำให้ทางรัฐบาลเนเธอร์แลนด์พึงพอใจมากที่สุด เพราะนโยบายของรัฐบาลไทยที่มีเชลยศึกชาวต่างชาติตั้งอยู่บนพื้นฐานของความต้องการโน้มน้าวให้รัฐบาลเนเธอร์แลนด์ยินยอมที่จะฟื้นฟูความสัมพันธ์กับรัฐบาลไทยอีกครั้งหนึ่ง

ความเกี่ยวข้องกับไทยศึกษา: บทความเรื่องนี้นำเสนอกรอบคิดสำหรับการศึกษาประวัติศาสตร์เชลยศึกชาวต่างชาติในประเทศไทยในช่วงเวลาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

บทสรุป: หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง รัฐบาลไทยต้องการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศกับ รัฐบาลเนเธอร์แลนด์อีกครั้ง อย่างไรก็ตามประเด็นเรื่องเชลยศึกชาวต่างชาติซึ่งต้องอาศัยอยู่ในประเทศไทยจึงเป็น หนึ่งในเงื่อนไขสำคัญ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลไทยจึงให้ความสำคัญต่อเชลยศึกชาวเหล่านี้เป็นอย่างมากที่จะทำให้ เชลยศึกเหล่านี้พอใจกับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของตนก่อนที่จะถูกส่งกลับบ้านเกิดเมืองนอน

คำสำคัญ: เชลยศึก; สงครามโลกครั้งที่ 2; ดัตช์; ไทย

♦ 1. บทนำ ♦

สภาวะจักรวรรดินิยมในศตวรรษที่ 19 ต่อเนื่องถึงศตวรรษที่ 20 ทำให้ดินแดนเกือบทั้งหมดในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตกอยู่ภายใต้การปกครองของมหาอำนาจตะวันตก แม้กรณีของไทยจะเป็นข้อยกเว้นที่ไม่ได้เป็นเมืองขึ้นของชาติใด แต่รัฐไทยในเวลานั้นก็มีลักษณะเป็นอาณานิคมจำแลง (Crypto Colony) จากสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและข้อกำหนดการทางกฎหมายด้านต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติตามความต้องการของชาติมหาอำนาจ สภาวะเช่นนี้เองทำให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เต็มไปด้วยชาวตะวันตกที่เข้ามาตั้งรกรากทำการค้า รวมไปถึงบรรดาข้าราชการทหารและพลเรือนที่ถูกส่งมาปกครองและดูแลความสงบเรียบร้อยในเมืองขึ้นของตน

หากอินเดียเปรียบเสมือนเพชรบนยอดมงกุฎของจักรวรรดิอังกฤษ หมู่เกาะอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ (Dutch East Indies) ก็คงไม่ต่างอะไรกับไข่มุกที่ประดับอยู่รายล้อมมงกุฎของกษัตริย์เนเธอร์แลนด์ ด้วยสถานะศูนย์กลางการค้าในโลกตะวันออกและแหล่งทรัพยากรอันมีค่าทั้งยางพารา น้ำมัน และดีบุก ยังไม่รวมถึงเครื่องเทศที่เป็นสินค้าต้นต่อที่ชาวตะวันตกต่างมุ่งหวังที่จะครอบครองดินแดนแห่งนี้ จึงไม่แปลกแต่อย่างใด ถ้าจะมีชาวดัตช์จำนวนมาก อาศัยอยู่ที่หมู่เกาะอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ โดยเฉพาะที่เมืองปัตตาเวีย หรือจาการ์ตาในปัจจุบัน ซึ่งเป็นเมืองหลวงของอาณานิคมในเวลานั้น เนเธอร์แลนด์คงปกครองหมู่เกาะอินเดียตะวันออกของเนเธอร์แลนด์เรื่อยมา โดยมีคนจีนทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างชาวพื้นเมืองกับชาวตะวันตก หากญี่ปุ่นไม่ตัดสินใจทำสงครามมหาเอเชียบูรพา แน่แน่นอนว่าการปกครองของเนเธอร์แลนด์ถูกต่อต้านอย่างรุนแรงจากชาวพื้นเมือง ซึ่งคนเหล่านี้ก็ยินดีเป็นอย่างมากเมื่อการปกครองของจักรวรรดินิยมสิ้นสุดลงหลังการเข้ายึดครองของญี่ปุ่น

สงครามระหว่างญี่ปุ่นกับเนเธอร์แลนด์ที่กินเวลาเพียงแค่สี่เดือนก่อนที่เนเธอร์แลนด์จะยอมแพ้โดยมีกำลังทหารดัตช์กว่าสี่หมื่นนายตกเป็นเชลยศึก ตัวเลขดังกล่าวยังไม่นับรวมพลเรือนชาวดัตช์อีกจำนวนมากที่ต่างถูกส่งเข้าค่ายกักกันรวมไปถึงถูกเกณฑ์เป็นแรงงานเชลยเช่นทหารเพื่อนร่วมชาติ ซึ่งทหารดัตช์กว่า 18,000 นายถูกส่งมายังประเทศไทยเพื่อก่อสร้างทางรถไฟเชื่อมระหว่างสิงคโปร์กับพม่า ซึ่งในจำนวนนี้จะมีชาวดัตช์ประมาณ 2,700 นาย ที่เสียชีวิตระหว่างการก่อสร้างทางรถไฟ

นำเสนอใจว่าด้วยจำนวนทหารดัตช์กว่า 18,000 นาย ที่ถูกเกณฑ์เป็นแรงงานในกองทัพญี่ปุ่น แต่พบว่า หลังสงครามยุติลงมีอัตชีวประวัติและงานวิจัยจำนวนมาก เล่าสภาพชีวิตความเป็นอยู่และสิ่งที่เชลยศึกของ กองทัพญี่ปุ่นต้องพบเจอขณะอยู่ในประเทศไทย แต่เรื่องเล่าของทหารดัตช์จะไม่ใช้ประวัติศาสตร์กระแสหลัก ที่ถูกยกมาอ้างอิงหรือพูดถึงเป็นตัวอย่าง ต่างกับกรณีของเรื่องราวของทหารอังกฤษที่นักประวัติศาสตร์และ อดีตเชลยศึกต่างผลิตซ้ำความเจ็บปวดของพวกเขาที่ถูกกระทำจากกองทัพญี่ปุ่น อย่างงานชิ้นคลาสสิกของ Eric Lomax เรื่อง “The Railway Man” (Lomax, 1995) เรื่องราวของเชลยศึกชาวดัตช์ส่วนใหญ่แล้วจะ เล่าผ่านสายตาของเชลยศึกชาติอื่น ๆ ที่ใช้ชีวิตร่วมกันในระหว่างก่อสร้างทางรถไฟ เช่นงานของ Henri Hekking นายแพทย์ชาวดัตช์ซึ่งมีส่วนสำคัญในการช่วยรักษาเชลยศึกที่เจ็บป่วยจำนวนมากให้รอดชีวิต ซึ่งเรื่องราวของ Hekking กล่าวถึงในงานของ Robert Charles ในเรื่อง “Last Man Out” (Charles, 1988) ส่วนเรื่องราวเกี่ยวกับชาวดัตช์ซึ่งเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางกลับเป็นเรื่องของ Jan Ruff O' Herne สตรี ลูกครึ่งออสเตรเลีย - ดัตช์ ที่ตกเป็นนางบำเรอในค่ายทหารญี่ปุ่นที่หมู่เกาะอินเดียนตะวันออกของเนเธอร์แลนด์ ซึ่งเล่าประสบการณ์ที่เธอเจอในระหว่างสงครามโลกผ่านหนังสือเรื่อง “Fifty Years of Silence: The Extraordinary Memoir of a War Rape Survivor” (O' Herne, 1994)

จะเห็นได้ว่าเรื่องเล่าและการรับรู้เกี่ยวกับคนกลุ่มนี้ถูกผลิตซ้ำหลายต่อหลายครั้ง ซึ่งงานส่วนใหญ่ต่างมี เป้าหมายที่จะแสดงให้เห็นถึงความยากลำบาก ความทารุณโหดร้ายที่เชลยศึกได้รับในระหว่างสงคราม แต่งานวิชาการเหล่านี้ก็เหมือนการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับสงครามในกรณีศึกษาอื่น ๆ ที่มีขอบเขตของ ช่วงเวลาจำกัดอยู่แค่ในระหว่างสงคราม และเมื่อสงครามยุติลงชีวิตของอดีตเชลยเหล่านี้ก็ดูจะสิ้นสุดลงไป พร้อมกับสงคราม จนทำให้เกิดความเข้าใจว่าเชลยสัมพันธมิตรเหล่านี้ถูกส่งกลับบ้านเกิดเมืองนอนในทันที ที่สงครามยุติลง แต่ในความเป็นจริงแล้วเชลยชาวตะวันตกจำนวนมากยังคงอยู่ในประเทศไทยอีกเป็นเวลา หลายเดือน ไม่เท่านั้นยังมีทหารของฝ่ายสัมพันธมิตรเดินทางเข้ายังประเทศไทยเพื่อควบคุมจัดการดูแล เชลยศึกเหล่านี้ ซึ่งในระหว่างพ.ศ.2488 - พ.ศ. 2490 นี้เองที่รัฐบาลไทยจะเข้ามาเกี่ยวพันโดยตรงในการ จัดการปัญหาเรื่องเชลยศึกฝ่ายสัมพันธมิตร โดยเฉพาะกรณีชาวดัตช์ ที่ไม่ใช่เพียงแค่ทหารดัตช์ที่ประจำการ อยู่ในประเทศไทยระหว่างสงครามเท่านั้น แต่ยังมีชาวดัตช์ที่หนีภัยสงครามประกาศเอกราชของอินโดนีเซีย (Indonesian National Revolution) อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก โดยที่รัฐบาลไทย ไม่อาจปฏิเสธการให้ความช่วยเหลือได้

2. เชลยศึกสัมพันธมิตรในประเทศไทยในระหว่างสงคราม

ความพ่ายแพ้ของเนเธอร์แลนด์ต่อญี่ปุ่นในอินโดนีเซีย ได้หัยบยีนทรัพยากรคนจำนวนมหาศาลให้แก่ญี่ปุ่น เพื่อที่จะใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสงคราม ทั้งชาวพื้นเมือง ชาวจีน รวมถึงชาวตะวันตกที่อาศัยอยู่ในอินโดนีเซียขณะนั้น สำหรับญี่ปุ่นเองการนำเชลยศึกเหล่านี้มาเป็นกรรมกรเพื่อสนับสนุนสงครามของตังก็คูเป็นนโยบายหลักที่ญี่ปุ่นกระทำกับหลาย ๆ ประเทศที่เข้ายึดครองได้ ซึ่งสาเหตุสำคัญก็เพราะจำนวนทรัพยากรบุคคลของญี่ปุ่นที่มีอยู่อย่างจำกัด แม้ญี่ปุ่นจะมีประชากรถึง 70 ล้านคนในเวลานั้น ยังไม่นับรวมคนได้หวั่นและเกาหลีที่เป็นอาณานิคมอีกเกือบ 30 ล้านคน แต่ทว่าเมื่อดูจากพื้นที่สงครามของญี่ปุ่นที่ทอดยาวตั้งแต่ดินแดนแมนจูในประเทศจีนจนไปถึงหมู่เกาะต่าง ๆ ในมหาสมุทรแปซิฟิก ยังไม่รวมถึงแผนการที่จะยึดครองอินเดียด้วยแล้ว จำนวนประชากรของญี่ปุ่นคงไม่เพียงพอสำหรับสงครามในคราวนี้ ด้วยเหตุนี้ญี่ปุ่นจึงเลือกใช้เชลยศึกในการควบคุมของตนมาเป็นแรงงาน เพื่อสนองทรัพยากรผู้ขายชาวญี่ปุ่นไว้สำหรับทำหน้าที่ทหาร

เป้าหมายทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของญี่ปุ่นในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้คือ การสร้างเส้นทางรถไฟเชื่อมตั้งแต่แหลมมลายูเข้าไปยังประเทศพม่าสำหรับใช้ในการขนส่งยุทธปัจจัยและทหารในการทำสงครามกับอินเดีย หรือที่รู้จักโดยทั่วไปว่า “ทางรถไฟสายพม่า” ด้วยเหตุนี้แรงงานจำนวนมากทั้งชาวพื้นเมืองในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ชาวจีนโพ้นทะเล รวมไปถึงทหารตะวันตกที่ตกเป็นเชลยศึกของกองทัพญี่ปุ่นอย่างทหารอังกฤษ ออสเตรเลียและดัตช์ต่างถูกส่งมาที่ประเทศไทยรวมถึงในประเทศพม่าเป็นจำนวนมาก เพื่อสร้างทางรถไฟสายนี้ให้สำเร็จ

ในกรณีของเชลยศึกชาวอังกฤษและออสเตรเลียแล้ว พวกเขาเป็นทหารที่ทำหน้าที่ป้องกันคาบสมุทรมลายูทั้งในมาลายาและสิงคโปร์ ส่วนทหารดัตช์ล้วนแต่เป็นกำลังพลที่ป้องกันดินแดนหมู่เกาะอินเดีตะวันตกของเนเธอร์แลนด์ ด้วยความเร่งรีบที่จะสร้างทางรถไฟให้เสร็จโดยเร็วที่สุด เชลยศึกเหล่านี้จึงถูกใช้แรงงานอย่างหนักเกินกว่าความสามารถที่ร่างกายจะรับได้ ประกอบกับสภาพภูมิประเทศทั้งในพม่าและที่ไทยเป็นป่าดิบชื้นอันเป็นแหล่งรวมตัวของโรคเมือรื้อนทั้งหลายโดยเฉพาะมาลาเรีย ยังไม่นับว่าการเข้าถึงอาหารและยารักษาโรคของบรรดาเชลยศึกเหล่านี้เป็นไปด้วยความจำกัดเป็นอย่างมาก แม้กาขาดสากลพยายามที่จะส่งเวชภัณฑ์มาให้แก่เชลยศึก แต่ก็ปรากฏว่ายารักษาโรคเหล่านี้กลับถูกทหารญี่ปุ่นยึดไว้โดยปันส่วนให้แก่เชลยเพียงน้อยนิด (Sturma, 2020, p. 532) จนเป็นเหตุให้ตัวเลขของเชลยศึกที่เสียชีวิตระหว่างถูกเกณฑ์แรงงานมาสร้างทางรถไฟมีจำนวนมหาศาล และเมื่อเปรียบเทียบกับเชลยศึกสัมพันธมิตร

ที่ตกเป็นเชลยศึกของกองทัพเยอรมนีแล้ว ก็ยังจะเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนว่าจำนวนเชลยศึกที่อยู่ภายใต้การควบคุมของญี่ปุ่นนั้นมีโอกาที่จะเสียชีวิตสูงกว่าเชลยศึกที่อยู่ภายใต้การควบคุมของเยอรมนีเป็นอย่างมาก (Sturma, 2020, p. 515)

อย่างไรก็ตามสภาพชีวิตของเชลยศึกในแต่ละพื้นที่แตกต่างกันเป็นอย่างมาก เชลยที่ถูกเกณฑ์ไปสร้างทางรถไฟมีโอกาสที่จะเสียชีวิตสูงกว่า เชลยศึกที่อยู่ในค่าย ๆ อื่นที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศไทย เช่น สระบุรี นครปฐม หรือแม้แต่ในจังหวัดที่ดูไม่น่าเป็นแหล่งยุทธศาสตร์ทางการทหารที่สำคัญอย่างพิษณุโลก เชลยกลุ่มนั้นนอกจากจะไม่ต้องเผชิญหน้ากับการใช้แรงงานอย่างโหดร้ายทารุณแล้ว พวกเขายังไม่ต้องเผชิญกับโรคภัยซึ่งมีอันตรายถึงชีวิตด้วย นอกจากนี้ชีวิตของเชลยศึกยังขึ้นอยู่กับอุปนิสัยของผู้คุมทั้งชาวเกาหลี ญี่ปุ่น และไต้หวัน แม้ว่ากองทัพญี่ปุ่นจะมีกฎระเบียบข้อบังคับที่เข้มงวดควบคุมเชลย แต่ในทางปฏิบัติแล้วข้อบังคับเหล่านี้จะถูกใช้อย่างเข้มงวดหรือไม่นั้นก็ขึ้นอยู่กับผู้คุมเชลยศึกเป็นสำคัญ ที่น่าสนใจคือทหารญี่ปุ่นกลับมีแนวโน้มที่จะใช้ความรุนแรงน้อยกว่าทหารเกาหลี ส่วนหนึ่งเป็นเพราะความกดดันและการที่ทหารเกาหลีถูกกดขี่จากทหารญี่ปุ่น ด้วยเหตุนี้เชลยศึกจึงกลายเป็นเครื่องมือระบายอารมณ์ของผู้คุมชาวเกาหลี (Cribb, 2018, p.336)

ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เชลยศึกจำนวนมากรอดชีวิตจากความอดอยาก เกิดขึ้นจากการช่วยเหลืออย่างไม่เป็นทางการของรัฐบาลไทย กรณีที่ชัดเจนมากกรณีหนึ่งคือการที่ตำรวจไทยพยายามชิงจับนักบินที่เครื่องบินถูกยิงตกให้ได้ก่อนที่กองทัพญี่ปุ่นจะควบคุมตัวได้ ด้วยข้อตกลงที่ทั้งสองฝ่ายมีคือ หากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจับกุมทหารหรือนักบินที่เครื่องบินตกในประเทศไทยได้ ก็ให้อยู่ในการควบคุมของฝ่ายที่จับกุม (NA. BK.2.11/13) ด้วยข้อตกลงดังกล่าวทำให้เราเห็นสภาพที่ตำรวจไทยพยายามชิงจับกุมนักบินเหล่านี้ตัดหน้าทหารญี่ปุ่น ดูเหมือนว่าข้อตกลงดังกล่าวจะเป็นที่รับรู้กันในหมู่นักบินของฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นอย่างดี เพราะเมื่อนักบินเหล่านี้โดนตรึงจากเครื่องบินที่กำลังจะตกลงมายังประเทศไทยแล้วก็จะยินดีที่จะให้ตำรวจไทยจับกุม และพร้อมที่จะต่อสู้จากการจับกุมของฝ่ายญี่ปุ่นเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกทรมานเพื่อรีดเค้นข้อมูล (NA. BK.2.11/70) เนื่องจากนักบินส่วนใหญ่ได้รับข่าวเกี่ยวกับการทรมานเชลยศึกของกองทัพญี่ปุ่นที่ฟิลิปปินส์ (NA. BK.2.11/58) นอกจากนี้รัฐบาลไทยยังพยายามช่วยเหลือนักบินที่เครื่องบินถูกยิงตกที่ประเทศไทย ด้วยการไม่แจ้งให้ญี่ปุ่นทราบว่าการไทยได้พบเครื่องบินที่ถูกกองทัพญี่ปุ่นยิงตก ซึ่งเรื่องดังกล่าวทำให้เกิดข้อพิพาทระหว่างรัฐบาลไทยกับกองทัพญี่ปุ่นอยู่หลายครั้ง (NA. BK.2.11/60)

ความพยายามของรัฐบาลไทยในการช่วยเหลือทหารสัมพันธมิตรไม่ใช่เรื่องบังเอิญ แต่เป็นนโยบายที่ตั้งใจของจอมพลป. พิบูลสงคราม ที่ไม่ได้คิดเข้าร่วมสงครามกับญี่ปุ่นตั้งแต่แรกอยู่แล้ว ซึ่งญี่ปุ่นเองก็ตระหนักดีว่าท่าทีของจอมพลป. พิบูลสงครามต่อญี่ปุ่นนั้นไม่ได้เป็นพันธมิตรที่มีความจริงใจเท่าใดนัก (Sorasak, 2021, p.252)

การช่วยเหลือเชลยศึกส่วนบุคคลของคนไทยทั้งชาวบ้านและข้าราชการ ก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้เชลยในค่ายกักกันต่าง ๆ รอดชีวิตจากความอดอยาก แม้ว่ารัฐบาลไทยจะมีมาตรการห้ามคนไทยติดต่อ ซื้อขาย หรือช่วยเหลือเชลยศึกสัมพันธมิตร (NA. BK.2.11/35) แต่ข้อห้ามดังกล่าวถูกฝ่าฝืนอยู่โดยตลอด เช่นกรณีที่เชลยศึกมาขอข้าวที่บ้านนายกอ ณ ถลาง ซึ่งเป็นคนงานกองทาง เนื่องจากปัญหาขาดแคลนอาหารอย่างหนัก ในค่ายถึงขนาดที่กองทัพญี่ปุ่นให้ข้าวเพียงหนึ่งจานสำหรับเชลยสองถึงสามคน ด้วยเหตุนี้จึงมีเชลยแอบหนีออกมาขอข้าวชาวบ้านอยู่เนือง ๆ และเมื่อรับประทานข้าวเสร็จแล้วก็มักจะกลับเข้าไปยังค่ายตามเดิม (NA. (1) MT.3.1.4.10/31)

ประเด็นดังกล่าวเกิดขึ้นอยู่เป็นประจำ เนื่องจากตำรวจไทยทั้งที่เอาหูไปนาเอาตาไปไร่กับพฤติกรรมของชาวบ้านที่ช่วยเหลือเชลยศึก หรือแม้แต่ตัวตำรวจเองที่กลับคอยช่วยเหลือเชลยศึกอยู่เสมอ เช่นกรณีของค่ายเชลยศึกที่จังหวัดพิษณุโลกในช่วงพ.ศ.2488 หรือก่อนที่สงครามจะยุติลงอย่างเป็นทางการ สภาพในค่ายเชลยศึคนั้นขาดแคลนอาหารเป็นอย่างมาก ทำให้เชลยศึกหนีออกจากค่ายพักมาขอความช่วยเหลือที่สถานีตำรวจภูธรพิษณุโลก ซึ่งทางตำรวจก็ได้นำเชลยศึกเหล่านี้ไปอยู่ที่บ้านพักของ ร.ต.ท.อุดม วิเศษมิตต์ พร้อมกับจัดหาอาหารและเครื่องนุ่งห่มให้ และยังได้แจ้งผู้บังคับบัญชาการตำรวจเพื่อช่วยเหลือเชลยศึกเหล่านี้ต่อไป (NA. (1) MT.3.1.4.10/31) ซึ่งเชลยศึกเองก็รู้ว่าหากพวกเขาหนีมาหาตำรวจไทยก็จะได้รับความช่วยเหลือและความคุ้มครอง แต่เหตุการณ์ลักษณะนี้นี่ก็นำมาซึ่งความขัดแย้งระหว่างทางการไทยและญี่ปุ่นอยู่เสมอ เพราะญี่ปุ่นเองก็ตระหนักดีว่ารัฐบาลไทยนั้นมิใช่เป็นพันธมิตรในลักษณะที่สองหน้าอยู่เสมอ

สำหรับพลเรือนชาติสัมพันธมิตรนั้น จริง ๆ แล้ว ทั้งก่อนและในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 มีพลเรือนอาศัยอยู่ในประเทศไทยอยู่ประปราย ในช่วงแรกของสงครามนั้นเชลยศึกทั้งหมดจะถูกกักตัวอยู่ที่บ้านพัก โดยตำรวจไทยทำหน้าที่ดูแลความเรียบร้อย ซึ่งเชลยศึกเหล่านี้จะได้รับอนุญาตให้ออกนอกบ้านเพื่อซื้อของเท่าที่จำเป็นเท่านั้นและต้องมีตำรวจคอยติดตามอยู่เสมอ แต่ดูเหมือนว่าทางตำรวจไทยก็จะผ่อนปรนความเข้มงวดกับชาวตะวันตก เปิดโอกาสให้เชลยศึกเหล่านี้ออกไปซื้อของได้อยู่บ่อย ๆ และไม่ได้เร่งรัดให้กลับที่พักในทันทีหลังทำกิจธุระของตนเสร็จ จนในเวลาต่อมารัฐบาลไทยต้องมีคำสั่งห้ามเชลยศึกออกนอกเคหสถาน

โดยเด็ดขาดยกเว้นกรณีจำเป็นจริง ๆ ซึ่งต้องมีเจ้าหน้าที่ตำรวจคอยติดตามไปด้วยอยู่ตลอดเวลาและเมื่อเสร็จกิจธุระแล้วต้องตรงกลับบ้านทันทีโดยห้ามแวะที่ต่าง ๆ มาตรการนี้ถูกใช้ทั้งในเขตพระนครและตามต่างจังหวัด (NA. BK.2.11/1) สถานการณ์ดังกล่าวดำเนินสืบต่อมาจนกระทั่งค่ายกักกันเชลยศึกที่ถูกสร้างขึ้นเสร็จสมบูรณ์ รัฐบาลไทยจึงได้เริ่มย้ายเชลยศึกผู้ชายเข้าค่ายกักกัน

ความเห็นอกเห็นใจของรัฐบาลไทยต่อเชลยศึกสัมพันธมิตร ดูเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ไทยตัดสินใจเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ซึ่งรัฐบาลไทยเองหรือแม้แต่ตัวจอมพลป. พิบูลสงครามก็พยายามผ่อนปรนมาตรการควบคุมเชลยที่ญี่ปุ่นต้องการให้ไทยควบคุมอย่างเข้มงวด โดยให้สิทธิผู้อำนวยการค่ายกักกันต่าง ๆ ที่อยู่ภายใต้การดูแลของรัฐบาลไทยมีสิทธิตัดสินใจผ่อนปรนความเข้มงวดต่าง ๆ เช่นกรณีของเชลยศึกพลเรือนผู้ชายที่ถูกกักกันในค่ายซึ่งไทยเป็นฝ่ายควบคุมคนเหล่านี้ รัฐบาลไทยกลับให้สิทธิเชลยศึกออกไปนอกค่ายเมื่อจำเป็น เช่นการไปเยี่ยมครอบครัวหรือการไปพบแพทย์ ซึ่งเรื่องดังกล่าวก็ได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากจอมพลป. พิบูลสงคราม (NA. BK.2.11/41) หรือในกรณีของเชลยศึกทหารสัมพันธมิตรที่อยู่ภายใต้การควบคุมของกองทัพญี่ปุ่น ซึ่งมักจะหาทางหนีออกจากค่ายกักกันอยู่เนือง ๆ เชลยศึกเหล่านี้มักจะได้รับการช่วยเหลือจากชาวบ้านหรือแม้แต่วารสารไทย ในส่วนที่เชลยศึกที่ถูกญี่ปุ่นตามจับกุมตัวกลับไปได้ หน่วยงานราชการไทยทั้งตำรวจหรือฝ่ายปกครองก็มักจะลอบสืบข่าวว่า เชลยศึกเหล่านั้นว่าญี่ปุ่นลงโทษเชลยศึกที่หลบหนีจากค่ายอย่างไร ด้วยมุมมองเห็นอกเห็นใจต่อเชลยเหล่านั้น ซึ่งในบางครั้งรัฐบาลก็ได้ส่งคนไปสอบถามเรื่องเชลยศึกกับกองทัพญี่ปุ่น เพื่อไม่ให้ญี่ปุ่นลงโทษเชลยศึกเหล่านั้นรุนแรงเกินกว่าเหตุ (NA. BK.2.11/40)

ในระหว่างที่เชลยศึกอยู่ในค่ายกักกัน นายวอลเตอร์ ซีเกนทาเลอร์ (Walter Siegenthaler) กงสุลสวิสเซอร์แลนด์ประจำประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศเป็นกลางในสงครามคราวนี้ได้ทำหน้าที่แทนกงสุลของชาติฝ่ายสัมพันธมิตร ด้วยการคอยตรวจเยี่ยมค่ายกักกันต่าง ๆ เพื่อดูสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเชลยศึกและคอยรายงานสถานการณ์ให้ทราบ เพื่อที่จะได้ติดต่อกับทางรัฐบาลของประเทศฝ่ายสัมพันธมิตรเพื่อส่งความช่วยเหลือมาให้แก่เชลย การตรวจเยี่ยมค่ายกักกันของเชลยศึกในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2495 พบว่าสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเชลยศึกเป็นไปอย่างยากลำบากเพราะญี่ปุ่นกำหนดเงินค่าอาหารให้เพียงวันละ 50 สตางค์ต่อคนต่อวัน ทำให้เชลยศึกมีอาหารบริโภคไม่เพียงพอ ข้ำร้ายกว่านั้นอาหารที่ได้รับก็ไม่ได้อุ่นก่อน ทำให้เชลยต้องรับประทานอาหารที่เย็นชืดแล้ว (NA.BK.2.11/8) และเมื่อกองทัพญี่ปุ่นเข้ามาตั้งฐานทัพในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้นพร้อมกับจำนวนทหารที่เพิ่มขึ้นนับแสนนาย ทำให้ญี่ปุ่นจำเป็นต้องใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ของประเทศไทยเพิ่มขึ้นไปด้วย จนส่งผลกระทบต่อค่าครองชีพของคนไทย แน่นนอน

ว่าบรรดาเชลยศึกก็ได้รับผลกระทบจากเรื่องนี้ไปด้วย จากเดิมที่อาหารต่อวันไม่พอบริโภคอยู่แล้ว เมื่อค่าครองชีพเพิ่มสูงขึ้นก็ยิ่งทำให้สถานการณ์ภายในค่ายแย่ลงไปอีก จนเป็นเหตุให้รัฐบาลอังกฤษและเนเธอร์แลนด์ได้ติดต่อขอให้รัฐบาลไทยเพิ่มเงินค่าใช้จ่ายให้เชลยศึกของตน ในกรณีของเนเธอร์แลนด์นั้นได้ขอเพิ่มเงินค่าเลี้ยงดูจากเดือนละ 1,000 บาท เป็นเดือนละ 1,600 บาท โดยรัฐบาลเนเธอร์แลนด์สัญญาว่าจะชำระหนี้คืนให้ภายหลัง แต่ดูเหมือนว่ารัฐบาลไทยเองก็ตกที่นั่งลำบากเช่นเดียวกัน เนื่องจากรัฐบาลไทยเองก็มีงบประมาณที่จำกัด สุดท้ายแล้วรัฐบาลไทยได้ตัดสินใจเพิ่มเงินค่าใช้จ่ายให้เชลยศึกชาวต่างชาติเป็นเดือนละ 1,400 บาท (NA. BK.2.11/ 26)

สภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเชลยศึกฝ่ายสัมพันธมิตรก็ดูจะเลวร้ายลงเรื่อย ๆ ตามสถานการณ์ของสงครามในขณะนั้น และดูเหมือนว่ารัฐบาลไทยเองก็จะช่วยเหลืออะไรได้ไม่มากนัก โดยเฉพาะด้านการเงิน และเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง รัฐบาลไทยยังต้องรับผิดชอบดูแลพลเรือนชาวต่างชาติเป็นจำนวนมากอันเป็นผลพวงจากสงครามประกาศเอกราชของอินโดนีเซียที่ต้องการขับไล่เนเธอร์แลนด์ ซึ่งเป็นเจ้าอาณานิคมออกไปภาวะสงครามอันรุนแรงและยืดเยื้อทำให้เนเธอร์แลนด์ตัดสินใจอพยพสตรีและเด็กชาวต่างชาติลี้ภัยสงครามมายังประเทศไทย (NA. BK.3.6.3/44) สำหรับรัฐบาลไทยแล้วคงเป็นเรื่องยากที่จะปฏิเสธที่จะให้ความช่วยเหลือดังกล่าว เพราะรัฐบาลเองก็ต้องเจรจากับเนเธอร์แลนด์ในเรื่องฐานะของรัฐบาลไทยหลังสงครามโลกยุติลง การปฏิเสธที่จะให้ความช่วยเหลือใด ๆ แก่เนเธอร์แลนด์ไม่น่าส่งผลดีต่อสถานะของประเทศเท่าใดนัก ด้วยเหตุนี้ในช่วงเวลาอันสั้นก็มีชาวต่างชาติลี้ภัยมาอยู่ไทยจำนวนมาก และกลับกลายเป็นว่าเมื่อสงครามโลกครั้งที่สองยุติลงแล้ว รัฐบาลไทยมีพันธะต้องดูแล และช่วยเหลือทั้งทหารที่ถูกเกณฑ์มาเป็นแรงงานตั้งแต่ช่วงสงครามและพลเรือนที่ลี้ภัยสงครามเข้ามา จนกระทั่งรัฐบาลเนเธอร์แลนด์จะสามารถจัดหาเรือมารับคนเหล่านี้กลับมาตุภูมิได้

3. นโยบายของรัฐบาลไทยต่อเชลยศึกต่างชาติหลังสงครามยุติลง

แม้ว่าจะมีเชลยศึกต่างชาติไม่มากนักเมื่อเทียบกับเชลยศึกออสเตรเลียหรืออังกฤษ แต่ก็ไม่ได้หมายความว่ารัฐบาลไทยจะนิ่งดูดาเยลยศึกกลุ่มนี้ได้ โดยเฉพาะเมื่อรัฐบาลไทยเองก็อยู่ในสถานะที่ไม่ใช่ผู้แพ้อย่างแท้จริง แต่ขณะเดียวกันก็ไม่สมควรจะเป็นผู้ชนะด้วย เพราะพฤติกรรมอย่างเป็นทางการที่เป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในช่วงสงคราม หน้าที่รัฐบาลไทยเองก็มีส่วนรู้เห็นกับการใช้แรงงานเชลยศึกอย่างหนักของกองทัพญี่ปุ่นเนื่องจากจอมพลป. พิบูลสงครามมองว่าเส้นทางรถไฟที่ญี่ปุ่นสร้างขึ้นนั้นจะสนับสนุนยุทธศาสตร์ของประเทศไทยด้วย (Subrahmanyam and Sturma, 2021, p. 368) ประเด็นดังกล่าวทำให้รัฐบาลไทยต้องแสดงให้เห็นถึงความจริงใจที่จะร่วมมือกับฝ่ายสัมพันธมิตร เพื่อช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้เชลยศึกที่ต้องทนทุกข์ทรมานจากสงคราม กลับมามีสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเพื่อลดทอนความเดือดดาลของชาติสัมพันธมิตรที่มีต่อรัฐบาลไทย

ก่อนที่สงครามจะยุติลงอย่างเป็นทางการรัฐบาลที่มีควง อภัยวงศ์เป็นนายกรัฐมนตรีและกองทัพซึ่งในขณะนั้นมี พล.อ.จिर วิชิตสงคราม เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้ให้ฝ่ายทหารและข้าราชการพลเรือนจัดประชุมหารือร่วมกันเพื่อเตรียมการรับมือเชลยศึกสัมพันธมิตรจากกองทัพญี่ปุ่น ทว่าปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งคือ การที่ค่ายกักกันเชลยศึกของญี่ปุ่นอยู่กระจัดกระจายไปทั่วประเทศตั้งแต่ภาคเหนือจนถึงภาคใต้ ทำให้รัฐบาลไม่สามารถจัดการปัญหาเรื่องเชลยศึกได้อย่างทันทีทันใด ด้วยเหตุนี้แม้ว่าจักรพรรดิฮิโรฮิโตะมีพระบรมราชโองการให้คนญี่ปุ่นยอมแพ้สงคราม (Gyokuon-hōsō) ในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ.2488 แต่ทว่าในประเทศไทยกองทัพญี่ปุ่นยังคงทำหน้าที่ควบคุมและใช้แรงงานเชลยศึกสัมพันธมิตรอยู่อีกหลายสัปดาห์ และยังมีคดีที่ทหารญี่ปุ่นยิงเชลยศึกอเมริกันเสียชีวิตที่พยายามหนีออกจากค่ายกักกันที่จังหวัดพิษณุโลกอีกด้วย (NA. BK.3.7/6) เรื่องเหล่านี้เกิดขึ้นภายใต้สภาวะแวดล้อมที่ทหารญี่ปุ่นในประเทศไทยก็ได้ตระหนักและรับรู้ถึงพระบรมราชโองการของสมเด็จพระจักรพรรดิแล้วก็ตาม แต่เนื่องจากรัฐบาลไทยยังไม่ได้ดำเนินการปลดปล่อยค่ายเชลยศึกโดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล จวบจนกระทั่งรัฐบาลไทยได้ตั้งกองอำนวยการสันติภาพขึ้นในวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2488 เพื่อทำหน้าที่ดูแลประสานงานเกี่ยวกับเรื่องเชลยศึกและกองทัพหลังสงครามยุติลง โดยมี พล.ท.พิชัย หายูสงคราม เสนาธิการทหาร เป็นประธานอำนวยการสันติภาพ โดยมีอำนาจในการสั่งการกระทรวงและทบวงอื่น ๆ (NA. (2) SR.0201.98/54)

สำหรับเชลยศึกชาวต่างชาติแล้วส่วนใหญ่ถูกกักกันอยู่ที่จังหวัดนครปฐมและกาญจนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่หลักที่กองทัพญี่ปุ่นใช้คุมขังเชลยศึก อย่างไรก็ตามก็ยังมีชาวต่างชาติอยู่ในค่ายกักกันในพื้นที่อื่น ๆ เช่นที่ปราจีนบุรี สระบุรี และอุบลราชธานี เป็นต้น (NA. BK.3.7/2) ซึ่งนโยบายของรัฐบาลไทยเองก็ชัดเจนว่าต้องการดูแลเชลยศึกเหล่านี้ให้มีความเป็นอยู่ดีที่สุดเท่าที่รัฐบาลจะอำนวยความสะดวกได้ เพราะเป็นประเด็นสำคัญที่รัฐบาลเนเธอร์แลนด์ใช้ต่อรองกับไทยในการลงนามสนธิสัญญาสันติภาพและการฟื้นฟูความสัมพันธ์ของทั้งสองรัฐบาล นอกจากเชลยศึกที่ญี่ปุ่นนำเข้ามาในช่วงสงครามแล้ว ในเดือนธันวาคม พ.ศ.2488 รัฐบาลเนเธอร์แลนด์ยังขอให้ไทยช่วยรับผู้ลี้ภัยชาวต่างชาติที่อพยพหนีภัยสงครามมาจากชาวอีกกว่าสองพันคน ซึ่งรัฐบาลไทยเองก็ไม่มีทางเลือกอื่นใดนอกจากต้องยินยอมให้ผู้ลี้ภัยเหล่านี้เข้าอยู่ในประเทศไทยเป็นการชั่วคราว (NA. BK.3.6.3/44)

สำหรับการดูแลทั้งเชลยศึกสงคราม รัฐบาลไทยได้ตกลงกับฝ่ายสัมพันธมิตรว่า งบประมาณที่ใช้ในการดูแลเชลยศึกเหล่านี้้องการส่งกลับเชลยสงครามและผู้ถูกกักขัง (Repatriation of Allied Prisoners of War and Internees: RAPWI) จะเป็นฝ่ายรับผิดชอบดูแลค่าใช้จ่ายของเชลยศึกทหารชาวต่างชาติในระหว่าง

หรือการส่งกลับ ส่วนผู้ลี้ภัยที่หนีภัยสงครามมาจากขบวนการทางรัฐบาลเนเธอร์แลนด์จะขอยืมเงินจากรัฐบาลไทยประมาณหนึ่งล้านบาท สำหรับเลี้ยงดูคนเหล่านี้ (NA (1) MT.3.1.4.10/34) แม้จะมีข้อตกลงกับรัฐบาลไทยแล้วแต่สุดท้ายทางเชลยศึกต่างชาติก็มักจะขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลไทยแทนที่องค์การ RAPWI เนื่องจากติดต่อได้โดยสะดวกมากกว่า ด้วยเหตุนี้รัฐบาลไทยจึงต้องคอยทำหน้าที่จัดหาสิ่งของและอาหารตามความต้องการของเชลยศึกและผู้อพยพแทนที่องค์การ RAPWI

3.1 รัฐบาลไทยกับการดูแลเชลยศึกต่างชาติ

ในช่วงแรกที่สงครามยุติลง ประเทศไทยก็ไม่ได้ต่างกับประเทศอื่น ๆ เท่าใดนัก ที่เต็มไปด้วยความวุ่นวายและปัญหา โดยเฉพาะการดูแลเชลยศึกสัมพันธมิตรที่กระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ ซึ่งตอนแรกนั้นญี่ปุ่นได้ตกลงที่จะรับผิดชอบดูแลความเป็นอยู่ของเชลยศึก แต่ทว่าเมื่อเวลาผ่านไปเพียงไม่นานทั้งรัฐบาลไทยสัมพันธมิตร และรัฐบาลญี่ปุ่นก็ตระหนักดีว่ากองทัพที่พ่ายแพ้ของญี่ปุ่นไม่มีความสามารถและศักยภาพเพียงพอที่จะดูแลเชลยศึกทั้งหมดได้ (NA. BK.3.7/2) ด้วยเหตุนี้ฝ่ายสัมพันธมิตรจึงได้เจรจากรับการปรับปรุงให้ดีขึ้นเมื่อรัฐบาลไทยได้ทำข้อตกลงกับเนเธอร์แลนด์เกี่ยวกับการดูแลเชลยศึกเสียใหม่ โดยให้เจ้าหน้าที่ของเนเธอร์แลนด์ดูแลเชลยศึกของตนเอง โดยทางการไทยจะเป็นฝ่ายจัดสิ่งของและอาหารตามที่ต้องการเนเธอร์แลนด์ร้องขอโดยให้รัฐบาลไทยจ่ายเงินไปก่อนแล้วทางเนเธอร์แลนด์จะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเหล่านี้กับรัฐบาลไทยอีกทีหนึ่ง (NA. BK.3.6.3/32)

อย่างไรก็ตามการที่เชลยศึกชาวต่างชาติอยู่กระจัดกระจายตามค่ายต่าง ๆ ทำให้รัฐบาลไทยไม่สามารถจัดหาเรื่องอุปโภคและบริโภคได้อย่างทั่วถึง ด้วยเหตุนี้สภาพชีวิตเชลยศึกหลังสงครามจึงแตกต่างกันมาก เชลยศึกที่อยู่ในเขตพระนครทั้งนายทหารและชั้นประทวนถึงกับได้รับประทานอาหารในโรงแรมชั้นนำของไทยในเวลานั้น เช่น ที่โรงแรมโทคาเดโร โรงแรมโอเรียนเต็ล หรือโรงแรมไทยแลนด์ เป็นต้น (NA. BK.3.7/2) แต่ในพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลออกไปอย่างค่ายเชลยศึกที่อำเภอบึงบอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมีเชลยศึกต่างชาติอยู่ประมาณ 300 คน นายทหารต่างชาติซึ่งเป็นหัวหน้าเชลยศึก ได้ติดต่อไปทางนายอำเภอเพื่อขอความช่วยเหลือทั้งด้านอาหารและยารักษาโรค เพราะทหารญี่ปุ่นที่ยังควบคุมพวกเขาอยู่ให้อาหารและยาไม่เพียงพอ จึงขอยืมเงินจากทางรัฐบาลไทยจำนวน 2,000 บาท เพื่อนำเงินไปซื้ออาหารเลี้ยงกันเองในหมู่เชลยศึก (NA. BK.3.7/2)

ปัญหาดังกล่าวยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นในค่ายที่มีเชลยศึกเป็นจำนวนมาก อย่างกรณีเชลยศึกที่จังหวัดสระบุรี ซึ่งถึงกับต้องติดต่อข้าหลวงประจำจังหวัดสระบุรีเพื่อให้จัดหาอาหารให้ (NA. BK.3.7/2) เพราะถ้าดูจากปริมาณอาหารที่เชลยศึกที่จังหวัดสระบุรีร้องขอให้รัฐบาลไทยจัดหาอาหารให้ก็จะพบว่า เชลยศึกในค่ายมีอยู่จำนวนมากและแทบจะเป็นไปไม่ได้เลยที่กองทัพญี่ปุ่นจะจัดหาอาหารได้ตามที่ต้องการ เช่น เนื้อสัตว์ วันละ 2,500 กิโลกรัม ผักสดต่าง ๆ วันละ 2,000 กิโลกรัม ไข่ไก่วันละ 10,000 ฟอง และมันเทศวันละ 2,000 กิโลกรัม เป็นต้น ยังไม่นับของใช้ต่าง ๆ โดยเฉพาะบุหรี่ยิ่งเป็นสิ่งทีทหารสัมพันธมิตรต้องการเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุนี้จึงร้องขอให้จัดหาบุหรี่ยให้ทหารที่สระบุรีถึงวันละ 125,000 มวน (NA. BK.3.7/2) แน่แน่นอนว่ากองทัพญี่ปุ่นเองก็ไม่สามารถจัดหาปริมาณอาหารและเครื่องใช้เหล่านี้ได้ ด้วยเหตุนี้ทางฝ่ายสัมพันธมิตรจึงได้มีคำขอมายังรัฐบาลไทยเพื่อจัดหาอาหารเหล่านี้แทนญี่ปุ่น โดยชี้แจงว่าทหารเหล่านี้ยังมีความยากลำบากมาตลอดสงคราม และเมื่อสงครามจบไปแล้วกลับกลายเป็นว่าความลำบากเหล่านี้ยังคงอยู่ต่อไป คำขอร้องถึงบังคับของฝ่ายสัมพันธมิตรทำให้รัฐบาลไทยเองไม่มีทางเลือกประการใดนอกจากจัดหาอาหารให้ตามความต้องการของฝ่ายสัมพันธมิตร (NA. BK.3.7/2) ในเวลาต่อมารัฐบาลเนเธอร์แลนด์ได้ขอให้รัฐบาลไทยเป็นฝ่ายจัดหาอาหารและของใช้ที่จำเป็นให้แก่เชลยศึกเนเธอร์แลนด์แทนที่องค์การ RAPWI โดยที่รัฐบาลเนเธอร์แลนด์จะจ่ายเงินค่าใช้จ่ายที่รัฐบาลไทยออกให้ก่อนตามที่เรียกเก็บ (NA. BK.3.6.3/32) ด้วยเหตุนี้การดูแลเชลยศึกสัมพันธมิตรชาวต่างชาติในระหว่าง พ.ศ.2488 – พ.ศ. 2490 จึงกลายเป็นอีกหนึ่งภาระของรัฐบาลไทย

จำนวนค่ายเชลยศึกที่มีอยู่เป็นจำนวนมากและกระจัดกระจายอยู่ทั่วประเทศ ทำให้รัฐบาลไม่สามารถดำเนินการจัดหาอาหารสดให้กับเชลยศึกได้เอง ด้วยเหตุนี้จึงให้พ่อค้าตามจังหวัดต่าง ๆ ที่เป็นที่ตั้งของค่ายเชลยศึกทำการจัดหาสินค้าตามปริมาณที่รัฐบาลกำหนดด้วยการประมูลราคาอาหาร หากพ่อค้าคนใดกำหนดค่าใช้จ่ายได้ใกล้เคียงหรือต่ำกว่ากว่าราคากลางที่รัฐบาลกำหนด ก็จะได้รับสัมปทานในการจัดหาอาหารให้แก่เชลยศึก แน่แน่นอนว่าค่ายเชลยศึกแต่ละค่ายมีจำนวนเชลยศึกที่มากน้อยต่างกัน ด้วยเหตุนี้ในบางค่ายพ่อค้าเพียงรายเดียวก็สามารถจัดหาสินค้าได้ครบถ้วนตามความต้องการ แต่ในค่ายเชลยศึกขนาดใหญ่อย่างทีนครปฐมหรือกาญจนบุรีนั้น ต้องใช้พ่อค้าหลายรายเพื่อจัดหาสินค้าให้เพียงพอต่อความต้องการของเชลยศึก โดยสินค้าส่วนใหญ่ที่จัดหาให้แก่เชลยศึกนั้นจะเป็นอาหารสดและเครื่องปรุงประเภทต่าง ๆ เช่น เนื้อหมู เนื้อไก่ ผักต่าง ๆ ผลไม้ รวมทั้งเกลือ น้ำตาลและน้ำมันพืช เพื่อให้เชลยประกอบอาหารรับประทานกันเอง (NA. BK.3.6.3/13) รัฐบาลไทยกับฝ่ายสัมพันธมิตรได้มีข้อตกลงเรื่องงบประมาณสำหรับค่าอาหารของเชลยศึกไว้วันละ 1.50 บาท ต่อคน (NA. BK.3.6.3/27) ซึ่งงบประมาณดังกล่าวเท่ากับค่าเลี้ยงดูเชลยศึกทั้งชาวญี่ปุ่นและเกาหลี น่าสังเกตว่าแม้รัฐบาลไทยจะได้รับคำสั่งให้ดูแลเชลยศึกดีดั่งเป็นอย่างดี แต่งบประมาณค่าอาหารที่รัฐบาลไทยตั้งไว้ไม่เพียงพอกับความเป็นจริง ทำให้หลาย ๆ ครั้งรัฐบาลต้องออกเงินในส่วนต่างของค่าอาหารเองหรือไม่ก็เรียกรับเงินจากบรรดาเจ้าสัวในท้องถิ่นนั้น ๆ

นอกจากอาหารแล้วเชลยศึกฝ่ายสัมพันธมิตรยังได้เครื่องใช้สอยในชีวิตประจำวันอย่างครบครันทั้ง โต๊ะรับประทานอาหาร ถ้วยแก้ว ช้อนส้อม มีด มุ้ง เหยือกน้ำ หรือแม้แต่กาน้ำชาหรือที่วางขนม (NA. BK.3.7/31) เมื่อเชลยศึกสัมพันธมิตรเรียกร้องสิ่งใดเป็นพิเศษเช่น เมื่อคราวที่เชลยศึกที่จังหวัดนครนายกได้ร้องขอให้รัฐบาลไทยจัดหาของใช้นันทนาการต่าง ๆ ทั้งลูกฟุตบอล อุปกรณ์การเล่นปิงปองทั้งโต๊ะ ไม้และลูก หีบเสียง และแผ่นเสียง รวมไปถึงเปียโน รัฐบาลไทยเองก็ต้องพยายามหาสิ่งของต่าง ๆ เหล่านี้ให้แก่เชลยศึก แทนที่จะให้ฝ่ายสัมพันธมิตรขอสิ่งของต่าง ๆ เหล่านี้จากทางกาชาดสากล ด้วยกลัวว่าทางฝ่ายสัมพันธมิตรจะมองว่าทางรัฐบาลไทยไม่ช่วยเหลือฝ่ายสัมพันธมิตรดีพอ (NA. BK.3.7/3)

การสาธารณสุขของไทยในเวลานั้นก็ได้รับผลกระทบเป็นอย่างมาก จากสภาวะหลังสงคราม แม้ว่าในขณะนั้นทรัพยากรทางการแพทย์ของไทยจะขาดแคลนอย่างมากมาตั้งแต่ช่วงสงครามแล้วก็ตาม แต่รัฐบาลไทยเองก็ต้องแสดงให้เห็นถึงความจริงใจที่ต้องการจะช่วยเหลือฝ่ายสัมพันธมิตร และเมื่อในทันทีที่สงครามยุติลงฝ่ายกาชาดสากลก็ได้เรียกร้องให้รัฐบาลไทยสนับสนุนเวชภัณฑ์ทางการแพทย์เป็นจำนวนมาก เพื่อใช้รักษาพยาบาลเชลยศึกสัมพันธมิตร ซึ่งรัฐบาลไทยเองก็ไม่มีทางเลือกแต่อย่างใดนอกจากทำตามความประสงค์ โดย พล.ท.ประยูร ภมรมนตรี ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ได้อนุมัติให้รัฐบาลไทยส่งมอบเวชภัณฑ์ทั้งยารักษาโรคและอุปกรณ์รักษาพยาบาลให้แก่กาชาดสากล และยังอนุญาตให้ยืมรถพยาบาลพร้อมคนขับและให้ใช้โรงพยาบาลศิริราชเป็นห้องทดลองทางการแพทย์ (NA. (2) SR.0201.98/54) สถานการณ์ดังกล่าวทำให้เวชภัณฑ์ทางการแพทย์ที่มีอยู่อย่างจำกัดลดน้อยลงไปอีก แต่ก็เป็นการจำเป็นที่รัฐบาลไทยจะต้องช่วยเหลือเชลยศึกสัมพันธมิตรเป็นลำดับแรก

ประเด็นเหล่านี้ทำให้เห็นนโยบายของรัฐบาลต่อปัญหาเรื่องเชลยศึกอย่างชัดเจนว่า รัฐบาลไทยนั้นให้ความสำคัญต่อการดูแลเชลยศึกดัตช์ซึ่งเป็นทหารฝ่ายสัมพันธมิตรมากกว่าเชลยศึกญี่ปุ่นหรือเกาหลี แม้ว่างบประมาณของรัฐบาลในขณะนั้นจะมีอยู่อย่างจำกัด และยังต้องใช้เงินเพื่อบูรณะประเทศ รวมไปถึงพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังตกต่ำเป็นอย่างมาก แต่ทว่ารัฐบาลเองก็ต้องยอมที่จะนำงบประมาณเหล่านี้มาใช้เลี้ยงดูเชลยศึกดัตช์ให้มีความเป็นอยู่ที่สะดวกสบาย ซึ่งเรื่องดังกล่าวเป็นเพราะรัฐบาลไทยเองก็ต้องการให้ฝ่ายสัมพันธมิตรมีข้ออ้างใด ๆ ที่จะไม่รับรองไทยให้เข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ

สำหรับการปกครองในค่ายเชลยศึกนั้น ทางรัฐบาลไทยจะไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวนอกจากจัดหาเครื่องใช้และอาหารให้ตามคำเรียกร้องของเชลยศึก ซึ่งบรรดาเชลยศึกจะปกครองกันเองโดยมีนายทหารเป็นหัวหน้าคอยดูแลความสงบและเรียบร้อยภายในค่ายทหาร ทว่าการที่ให้ทหารชาติสัมพันธมิตรปกครองกันเองก็มีปัญหาสำคัญประการหนึ่ง คือเรื่องความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเชลยศึก เนื่องจากว่าเชลยศึกสัมพันธมิตรใน

ค่ายหนึ่ง ๆ นั้นมีทหารหลายเชื้อชาติปะปนกันไม่เหมือนกับค่ายเชลยศึกของทหารญี่ปุ่นหรือเกาหลี ที่มีเชลยศึกเพียงชาติเดียวกัน ซึ่งมีแนวโน้มจะเชื่อฟังผู้บังคับบัญชาของตนซึ่งเป็นคนร่วมชาติ แต่ในขณะที่ค่ายเชลยศึกของฝ่ายสัมพันธมิตรนั้นมีทั้งทหารออสเตรเลีย อังกฤษ ดัตช์ และอเมริกันปะปนกัน ซึ่งส่วนใหญ่แล้วทหารอังกฤษจะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้บังคับบัญชาค่าย เนื่องจากกองประสานงานสัมพันธมิตรที่เข้ามาดูแลเรื่องเชลยศึกเป็นทหารจากกองทัพอังกฤษ สำหรับในค่ายทหารที่มีเชลยศึกส่วนใหญ่เป็นทหารอังกฤษก็จะมีปัญหาความขัดแย้งในเรื่องดังกล่าวเท่าไรนัก แต่สำหรับค่ายทหารที่มีทหารดัตช์เป็นส่วนใหญ่แต่กลับต้องอยู่ภายใต้การปกครองของทหารอังกฤษ มักเห็นของความไม่พอใจอย่างชัดเจนที่ทหารดัตช์มีต่อทหารอังกฤษ เช่นที่ค่ายเขาน้อย จังหวัดชลบุรี ซึ่งมีทหารดัตช์ในค่ายกว่า 1,100 นาย แต่มีทหารอังกฤษอยู่เพียง 4 นาย โดยเป็นนายทหาร 2 นาย นายสิบ 2 นาย ด้วยเหตุนี้บรรดาทหารดัตช์ในค่ายจึงแสดงออกอย่างชัดเจนถึงความไม่พอใจที่มีต่อทหารอังกฤษซึ่งเป็นผู้บังคับการค่าย แต่ทว่าทางฝ่ายสัมพันธมิตรก็ไม่ได้แก้ไขปัญหานี้อย่างไร คงให้ทหารอังกฤษเป็นผู้บังคับการค่ายต่อไป (NA. BK.3.7/31)

โดยสรุปแล้วรัฐบาลไทยมีหน้าที่เพียงแค่การอำนวยความสะดวกให้แก่เชลยศึกตามที่ฝ่ายสัมพันธมิตรร้องขอ มากกว่าเข้าไปจัดการดูแลความสงบเรียบร้อยภายในค่ายทหาร ซึ่งต่างจากกรณีของค่ายกักกันเชลยญี่ปุ่นละเกาหลี ที่รัฐบาลไทยได้รับสิทธิและอำนาจอย่างเต็มที่จากฝ่ายสัมพันธมิตร ประเด็นดังกล่าวแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ฝ่ายที่ทำหน้าที่ทำหน้าที่สั่งการและควบคุมการดูแลเชลยศึกที่แท้จริงคือฝ่ายสัมพันธมิตร ส่วนรัฐบาลไทยนั้นมีหน้าที่เป็นแค่ฝ่ายประสานงานที่ต้องดำเนินนโยบายต่าง ๆ ตามข้อเรียกร้องของฝ่ายสัมพันธมิตร

3.2 ปัญหาเรื่องผู้อพยพชาวต่างชาติและกุลีชาวขาว

รัฐบาลไทยยังต้องดูแลผู้อพยพชาวต่างชาติที่ลี้ภัยสงครามมาจากชาวอันเป็นผลพวงจากสงครามประกาศเอกราชของชาวอินโดนีเซียต่อเนเธอร์แลนด์ โดยรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ได้ร้องขอให้ทางรัฐบาลไทยให้ผู้อพยพชาวต่างชาติเข้ามาลี้ภัยในประเทศไทยเป็นการชั่วคราว โดยผู้อพยพกลุ่มแรกเข้ามายังประเทศไทยตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ.2488 มีจำนวนกว่า 4,200 คน แน่นอนว่าด้วยจำนวนขนาดนี้การจะให้ผู้อพยพทั้งหมดพักอาศัยอยู่ในกรุงเทพจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ รัฐบาลไทยจึงได้กระจายผู้อพยพเหล่านี้ไปพักอาศัยตามค่ายเชลยศึกต่าง ๆ ที่มีเชลยศึกดัตช์อาศัยอยู่แล้ว (NA. BK.3.6.3/44)

ในด้านหนึ่งแล้วผู้อพยพชาวต่างชาติเหล่านี้เข้าเมืองมาอย่างผิดกฎหมาย โดยที่ยังไม่ได้รับอนุญาตจากรัฐบาลไทย เนื่องจากไม่มีทั้งหนังสือเดินทางและหนังสืออนุญาตให้เข้าประเทศ นอกจากนี้ยังไม่มีข้อตกลงอย่างเป็นทางการระหว่างรัฐบาลทั้งสองชาติ เป็นแต่เพียงการขอความช่วยเหลือเฉพาะหน้า ซึ่งรัฐบาลไทยได้ให้ความช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรม ด้วยเหตุนี้จึงมีปัญหามาจากการที่รัฐบาลไทยต้องรับผู้อพยพชาวต่างชาติจากชาวคือความกังวลของรัฐบาลไทยว่าจะเป็นตัวอย่างให้คนชาติอื่น ๆ อพยพเข้ามาอยู่ในประเทศไทยเช่นเดียวกับผู้ลี้ภัยชาวต่างชาติ แน่นนอนว่าด้วยข้อจำกัดทางด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านการเงินและทรัพยากรทางอาหารที่รัฐบาลไทยเองก็ต้องแบกรับภาระเลี้ยงดูเลยก็ว่าได้ เรื่องดังกล่าวได้สร้างความลำบากใจให้แก่รัฐบาลเป็นอย่างมาก กระทรวงการต่างประเทศต่างจึงได้ขอให้รัฐบาลทำข้อตกลงกับรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ให้ชัดเจนว่าการที่รัฐบาลไทยยอมให้ผู้อพยพชาวต่างชาติหลบหนีภัยสงครามมาอยู่ในไทยนั้น ถือว่าเป็นกรณีพิเศษที่รัฐบาลทั้งสองชาติได้มีข้อตกลงกัน ซึ่งคนชาติอื่น ๆ ที่ไม่อยู่ในสถานการณ์เดียวกับชาวต่างชาติก็จะไม่ได้รับการผ่อนผัน สำหรับสถานะของผู้ลี้ภัยรัฐบาลได้ทำการผ่อนผันให้เป็นพิเศษโดยไม่เรียกเก็บค่าธรรมเนียมค่าเข้าเมือง (NA. (1) MT.3.1.4.10/33)

นอกจากชาวต่างชาติที่เป็นเชลยศึกและผู้อพยพแล้ว รัฐบาลไทยยังต้องช่วยเหลือชาวต่างชาติที่ถูกกองทัพญี่ปุ่นนำตัวมาเป็นกรรมกร โดยในตอนแรกทางฝ่ายสัมพันธมิตรชี้แจงว่ารัฐบาลไทยจะต้องดูแลลี้ภัยเหล่านี้เหมือนกับที่ดูแลเชลยศึกญี่ปุ่น (NA. BK.3.6.3/13) ทว่าสำหรับรัฐบาลไทยแล้วการดูแลลี้ภัยเหล่านี้ได้ทำให้รัฐบาลประสบปัญหาด้านการจัดการงบประมาณเพราะว่าไม่เคยคาดคิดว่าการดูแลลี้ภัยเหล่านี้จะตกเป็นหน้าที่ของตน ด้วยเหตุนี้จึงไม่เคยตั้งงบประมาณในเรื่องนี้ เมื่อทางฝ่ายสัมพันธมิตรได้สั่งการให้รัฐบาลไทยดูแลลี้ภัยเหล่านี้ บรรดาข้าหลวงแต่ละจังหวัดต่างต้องตั้งงบประมาณของจังหวัดมาใช้ก่อน อย่างที่จังหวัดนครปฐม ซึ่งมีลี้ภัยอยู่ 1,225 คน อรรถสิทธิ สิทธิสุนทร ข้าหลวงประจำจังหวัด ต้องใช้เงินงบประมาณกว่า 50,859.75 บาท เพื่อดูแลลี้ภัยเหล่านี้ตั้งแต่วันที่ 8 เมษายน จนถึงวันที่ 18 พฤษภาคม (NA. BK.3.6.3/13) อาหารการกินของลี้ภัยเหล่านี้ไม่ได้ต่างกับอาหารที่เชลยศึกสัมพันธมิตรได้ เช่น ผักสดต่าง ๆ พริก ขาน้ำมันมะพร้าวสำหรับการประกอบอาหาร ยกเว้นอาหารประเภทเนื้อสัตว์ที่ต่างจากปกติ เนื่องจากลี้ภัยเหล่านี้หลายคนเป็นมุสลิมด้วยเหตุนี้เนื้อสัตว์จึงเป็นเนื้อวัวและปลาทะเล (NA. BK.3.6.3/13) เมื่องบประมาณการดูแลลี้ภัยเหล่านี้มากขึ้นเรื่อย ๆ จนทางจังหวัดแบกรับไม่ไหว จึงได้ติดต่อมาที่รัฐบาลเพื่อให้งดหางบประมาณให้ แต่ทางรัฐบาลเองก็ไม่ได้จัดหางบประมาณในส่วนนี้ไว้ จึงต้องใช้เงินงบประมาณจากกองอำนวยการรักษาสันติภาพออกให้ก่อน (NA. BK.3.6.3/13)

แม้ว่าทางเนเธอร์แลนด์จะเคยเจรจาเรื่องเงินสำหรับการดูแลเชลยศึกและผู้อพยพชาวต่างชาติ โดยทางกระทรวงการคลังของประเทศไทยได้อนุมัติให้เปิดเครดิตเงินบาทให้แก่ทางเนเธอร์แลนด์เพื่อใช้เงินส่วนนี้ดูแลชาวต่างชาติในไทย โดยที่รัฐบาลเนเธอร์แลนด์จะคืนเงินในภายหลัง (NA. BK.3.6.3/32) อย่างไรก็ตามเนเธอร์แลนด์กลับไม่เคยพูดถึงเรื่องงบประมาณสำหรับดูแลลูกสีขาที่เป็นชาติอาณานิคมของเนเธอร์แลนด์ จนกระทั่งเกิดปัญหาเรื่องงบประมาณขึ้น รัฐบาลไทยได้ติดต่อไปทางรัฐบาลเนเธอร์แลนด์และฝ่ายสัมพันธมิตร จึงเจรจาเรื่องความรับผิดชอบในการดูแลลูกสีขาเหล่านี้ โดยข้อสรุปของการเจรจานั้น ทางเนเธอร์แลนด์ตกลงที่จะเป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่าย (NA. BK.3.6.3/13) สุดท้ายแล้วในพ.ศ.2493 รัฐบาลไทยได้ส่งใบเรียกเก็บเงินไปที่เนเธอร์แลนด์จำนวนเงิน 4,5053,948 บาท ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่รัฐบาลไทยได้ใช้ดูแลเชลยศึกและผู้อพยพชาวต่างชาติหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติ จนกระทั่งชาวต่างชาติทั้งหมดถูกส่งกลับประเทศบ้านเกิด (NA. BK.3.6.3/32)

การดูแลเชลยศึกที่เป็นอดีตทหารดัตช์หรือกุสอินโดนีเซีย รวมไปถึงการยินยอมให้ชาวต่างชาติที่อินโดนีเซียเข้ามาพักอาศัยในประเทศเพื่อรอส่งกลับไปยังบ้านเกิด เป็นหนึ่งในนโยบายสำคัญของรัฐบาลไทยที่จะต้องทำให้การเจรจาสันติภาพระหว่างไทยกับเนเธอร์แลนด์สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะหนึ่งในข้อเรียกร้องสำคัญที่รัฐบาลเนเธอร์แลนด์ ทั้งนี้ทางอังกฤษและออสเตรเลียเลยต่างมีข้อเรียกร้องในลักษณะเดียวกันก็คือ รัฐบาลไทยมีภาระที่จะต้องดูแลเชลยศึกเหล่านี้จนกว่าเชลยศึกทั้งหมดจะเดินทางออกจากประเทศไทย

4. ปัญหาระหว่างทหารดัตช์กับรัฐบาลไทย

การที่ทหารต่างชาติจำนวนมากเข้ามาประจำการในประเทศใดประเทศหนึ่ง ย่อมมีกิจกรรมทั้งในเชิงองค์กรและส่วนบุคคลที่กระทบกระทั่งเกิดขึ้น แม้แต่กรณีของทหารญี่ปุ่นที่ประจำการในประเทศไทย แม้ผู้บัญชาการทหารญี่ปุ่นในไทยจะมีคำสั่งอย่างเข้มงวดว่าห้ามไม่ให้ทหารญี่ปุ่นกระทำการใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามในระหว่างที่กองทัพญี่ปุ่นประจำการที่ประเทศไทยก็เกิดเหตุการณ์กระทบกระทั่งกันระหว่างทหารญี่ปุ่นและชาวไทยอยู่เสมอ ตั้งแต่คดีความเล็ก ๆ น้อย ๆ อย่างการลักขโมยหรือเหตุทะเลาะวิวาทจนไปถึงคดีฆ่ากันตายอย่างกรณีเหตุการณ์ที่บ้านโปรง

นับตั้งแต่ปลายพ.ศ.2488 หรือหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง และในประเทศไทยก็เต็มไปด้วยทหารฝ่ายสัมพันธมิตรทั้งที่เป็นอดีตเชลยศึกของกองทัพญี่ปุ่น รวมทั้งทหารที่ถูกส่งเข้ามารักษาสันติภาพในประเทศไทย สถานการณ์ดังกล่าวจึงเป็นไปได้ยากที่จะไม่มีเรื่องทะเลาะวิวาทหรือความไม่พอใจระหว่างดัตช์กับคนไทย สาเหตุสำคัญคือการที่ทหารหลายนายโดยเฉพาะนายทหารระดับล่าง มีมุมมองว่าพวกตนถูกส่งมาทำหน้าที่ยึดครองประเทศไทยซึ่งมีสถานะเป็นผู้แพ้สงคราม ด้วยเหตุนี้การกระทำของทหารเหล่านี้ที่มีต่อคนไทยจึงเป็นลักษณะของผู้ชนะที่กระทำต่อผู้แพ้สงคราม เช่น การบุกค้นบ้านประชาชนโดยพลการ เช่นในกรณีที่บ้านเรือนของประชาชนจนทำให้ทรัพย์สินของประชาชนเสียหายเป็นจำนวนมาก (NA. BK.3.8/56) ทั้ง ๆ ที่ในเวลานั้นรัฐบาลไทยยังมีอำนาจอธิปไตยในตนเองและกฎหมายไทยเองก็ยังบังคับใช้กับคนทุกคนที่อยู่ในประเทศไทย

เหตุการณ์กระทบกระทั่งกันระหว่างทหารดัตช์กับรัฐบาลหรือราษฎรไทยเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เรื่องเล็กน้อยเช่นการที่ทหารดัตช์เชิญงาช้างของตนเองที่โรงแรมโทคาเดโร โดยไม่ได้เชิญงาช้างไทยคู่ด้วย ซึ่งผิดพระราชบัญญัติธง (NA. BK.3.7/31) ด้วยเหตุนี้ทางรัฐบาลไทยจึงได้ทำเรื่องตักเตือนไปทหารดัตช์ก็ยอมรับแต่โดยดี และขอให้รัฐบาลไทยส่งธงงาช้างไทยให้แก่โรงแรมที่มีทหารดัตช์เข้าพักอาศัยทั้งโรงแรมโทคาเดโรและโรงแรมโอเรียนเต็ล เพื่อที่จะได้เชิญงาช้างทั้งสองประเทศคู่กัน (NA. BK.3.7/31)

ภาวะหนึ่งที่ปรากฏขึ้นโดยทั่วหลังสงครามยุติลง คือการเพิ่มขึ้นของอาชญากรรมทั้งแต่การลักเล็กขโมยน้อย จนถึงถึงการปล้นสดมภ์ด้วยอาวุธ ไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงปัญหาเหล่านี้ได้ โดยเฉพาะในสภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ขนของที่อัตราเงินเพื่อเพิ่มสูงขึ้น จำนวนคนว่างงานก็มีมากขึ้นไปด้วยเนื่องจากโรงงานอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นที่เคยว่าจ้างคนไทยต้องปิดตัวลง (NA. (2) SR.0201.98/56) ในทางตรงกันข้ามบรรดาเชลยศึกรวมทั้งชาวดัตช์ที่เข้ามาอยู่ในประเทศไทยในขณะนั้นล้วนแต่ได้รับเบียดเบียนที่มากกว่าค่าแรงตามปกติของคนไทย ยังไม่รวมถึงการที่สัมพันธมิตรได้นำเครื่องอุปโภคบริโภคจำนวนมากเข้าเพื่อมอบให้แก่บรรดาเชลยศึกและเป็นเสบียงสำหรับทหารที่ถูกส่งมาประจำการในประเทศไทย ด้วยเหตุนี้บรรดามิชชันนารีทั้งคนไทยและคนจีนที่อยู่ในไทยต่างเห็นช่องทางที่จะปล้นหรือขโมยเครื่องใช้ต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้การลักทรัพย์จึงเกิดขึ้นอย่างเป็นประจำ เช่น ทหารดัตช์จับคนจีนได้ 5 คน ในขณะที่กำลังลักทรัพย์อาหารต่าง ๆ เช่น นมสด เนื้อวัวกระป๋อง น้ำตาลทราย เป็นต้น โดยโจรทั้ง 5 คนนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจสถานีตำรวจบางรักได้นำตัวไปดำเนินคดีต่อไป (NA. BK.3.8/47) หรือ กรณีที่ผู้ร้ายสองคนคือ นายหย้อย อินทการกับนายวิชัย วิมูลพยายามวิ่งราวกระบี่ของชาวดัตช์ที่เป็นพยาบาลประจำโรงแรมโทคาเดโร (NA. BK.3.8/47)

บางครั้งการลักทรัพย์ในค่ายทหารก็จบลงที่ความตายของโจร อย่างในคราวที่คนร้ายพยายามลักอะไหล่รถยนต์ซึ่งเก็บรักษาไว้ที่สนามกีฬาแห่งชาติ ซึ่งทหารดัตช์ที่เข้าเวรยามอยู่ได้ยิงคนร้ายเสียชีวิตในที่เกิดเหตุ (NA. BK.3.8/48) นอกจากนี้ยังมีคดีที่ทหารดัตช์เป็นฝ่ายกระทำผิดเสียเอง เช่น กรณีที่ทหารดัตช์จำนวน 15 คน ได้ร่วมมือกับคนไทยเข้าปล้นโกดังเออาร์ชาเลบาย พร้อมทั้งได้ยิงต่อสู้กับสารวัตรทหารที่คอยทำหน้าที่ดูแลคลังสินค้าอยู่จนเป็นเหตุให้ทหารอังกฤษหนึ่งนายเสียชีวิต ส่วนคนร้ายได้เงินไปทั้งสิ้น 180,410 บาท แต่ในเวลาไม่นานหนึ่งในทหารชาวดัตช์ซึ่งร่วมก่อเหตุก็ถูกจับได้ (NA. BK.3.8/48)

นอกจากการลักทรัพย์ การทะเลาะวิวาทและทำร้ายร่างกายระหว่างทหารดัตช์และคนไทยยังเกิดขึ้นเนื่อง ๆ เช่น กรณีที่ทหารดัตช์ทะเลาะวิวาทกับทหารไทยที่พระปฐมเจดีย์เมื่อทหารคนหนึ่งได้ยิงปืนกลขึ้นฟ้าที่หน้าโรงเต็นท์วินัส ซึ่งบริเวณดังกล่าวเป็นย่านชุมชนและมีผู้คนอยู่เป็นจำนวนมาก เป็นเหตุให้ประชาชนชาวไทยเข้าไปรวมทำร้ายทหารดัตช์ อย่างไรก็ตามทางทหารดัตช์ให้การว่า เขาถูกคนไทยประมาณ 10 คน รุมทำร้ายขณะเดินทางกลับที่พักกับภรรยา (NA. BK.3.8/38) ส่วนทางทหารอังกฤษให้การว่า บัญชาการกองพันที่ 3 กรมทหารราบที่ 11 พร้อมกับลูกน้องซึ่งอยู่ในเหตุการณ์พอดี ได้เข้าไปทำร้ายร่างกายทหารดัตช์ แต่ทางทหารไทยยืนยันว่าตนเองไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทะเลาะวิวาทดังกล่าว (NA. BK.3.8/38) น่าสนใจว่าคดีนี้จบลงอย่างเรียบ ๆ โดยไม่มีการลงโทษผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งก็เหมือน ๆ กับอีกหลายคดีที่ทหารดัตช์มีเรื่องทะเลาะวิวาทกับคนไทย ที่มักจะหาตัวผู้กระทำผิดไม่ได้ โดยเฉพาะเมื่อฝ่ายทหารดัตช์ตกเป็นจำเลย เช่น กรณีที่ทหารดัตช์ได้สังหารคนไทยเสียชีวิตที่เขาน้อย จังหวัดชลบุรี แม้เรื่องนี้ทางการทหารไทยจะพยายามให้ พ.ท.ซี. เอฟ. เฮเซนแบ็ก (C.F. Hazenberg) ผู้บัญชาการค่ายทหารสัมพันธมิตรที่เขาย้อยสอบสวนเพื่อหาตัวผู้กระทำผิด แต่กลายเป็นว่าแม้ทางการทหารไทยจะแจ้งเรื่องดังกล่าวให้แก่ พ.ท.เฮเซนแบ็กตั้งแต่วันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ.2488 แต่เรื่องดังกล่าวก็เงียบหายไปจนฝ่ายไทยทราบเรื่องราวทหารดัตช์ที่สังหารคนไทยถูกส่งตัวกลับอินโดนีเซียตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2489 ด้วยเหตุนี้พล.ต.สมบูรณ์ ครานุชิต เสนาธิการทหารจะเป็นผู้ทำเรื่องถึงผู้บัญชาการคณะทูตทหาร 207 ด้วยตนเอง ในกรณีที่พ.ท.เฮเซนแบ็กพยายามช่วยเหลือทหารดัตช์ที่ก่อเหตุ จนทหารเหล่านี้ถูกส่งตัวกลับอินโดนีเซียทำให้ไม่สามารถตัวมาลงโทษได้ ทว่าเมื่อทางการทหารไทยร้องเรียนเรื่องดังกล่าวไปฝ่ายสัมพันธมิตร ก็ปรากฏว่าฝ่ายสัมพันธมิตรก็พยายามให้ความช่วยเหลือพ.ท.เฮเซนแบ็ก และรับฟังคำให้การของทหารดัตช์ที่ชี้แจงว่าฝ่ายไทยเป็นฝ่ายที่รุมทำร้ายทหารดัตช์ จนทำให้ทหารนายดังกล่าวต้องใช้มีดแทงคนไทยเพื่อป้องกันตัว ซึ่งสุดท้ายแล้วคดีความนี้ก็จบลงโดยที่ไม่มีทหารดัตช์คนใดถูกลงโทษ (NA. BK.3/39)

พฤติกรรมของทหารตะวันตกที่ละเมิดกฎหมายและสร้างความเดือดร้อนให้กับคนไทยไม่ได้จำกัดอยู่แค่ทหารดัตช์ที่อยู่ในไทยเท่านั้น แต่ทหารอังกฤษก็มีพฤติกรรมละเมิดกฎหมายและสร้างความวุ่นวายอยู่บ่อยครั้ง เช่นในกรณีที่ทหารอังกฤษกลุ่มหนึ่งซึ่งประจำการอยู่ที่หาดใหญ่ได้เมาสุราแล้วขับรถด้วยความเร็วสูงในเขตชุมชนและยังได้ปาขวดเหล้าเข้าไปในโรงแรม ในเวลาต่อมาภรรยาของทหารอังกฤษได้ชนเข้ากับจักรยานสามล้อ (NA. BK.3.8/56) หลังเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นทาง น.อ. อิศรางกูร เสนีย์ เสนาธิการทหาร ได้ทำหนังสือถึงผู้บังคับบัญชาทหารอังกฤษ เพื่อให้สอบสวนและลงโทษนายทหารที่กระทำความผิด พร้อมกับให้ทางอังกฤษกดดันไม่ให้มีเรื่องเช่นนี้อีก เพราะจะทำให้เกิดความบาดหมางระหว่างคนไทยกับทหารอังกฤษได้ (NA. BK.3.8/56)

สาเหตุสำคัญที่ทหารตะวันตกเหล่านี้สร้างความวุ่นวายอยู่ตลอดเวลา นั้น นอกจากทัศนคติที่มองไทยเป็นคู่แข่งแล้ว ข้อตกลงระหว่างรัฐบาลไทยกับฝ่ายสัมพันธมิตรที่ตำรวจไทยไม่มีสิทธิที่จะจับกุมและควบคุมตัวทหารตะวันตกที่ทำความผิดกฎหมายไทย และหากจะจับกุมต้องประสานงานให้สารวัตรทหารฝ่ายสัมพันธมิตรและไทยรับทราบเพื่อดำเนินการจับกุมแทนตำรวจไทย ด้วยสภาพแวดล้อมเช่นนี้ทำให้การละเมิดกฎหมายของทหารตะวันตกปรากฏอยู่อย่างสม่ำเสมอตลอดช่วงเวลาที่ทหารเหล่านี้ประจำการอยู่ในประเทศไทย

นอกจากนี้เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่มีแนวโน้มว่าทหารดัตช์หรือฝ่ายสัมพันธมิตรจะตกเป็นจำเลย ทางฝ่ายสัมพันธมิตรเองก็จะช่วยเหลือทหารของตนมากกว่าจะร่วมมือกับรัฐบาลไทยที่จะหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษทหาร หรือแม้แต่ในกรณีที่รู้ตัวผู้กระทำความผิดในหลาย ๆ ครั้งหากเป็นกรณีไม่ร้ายแรงมาก ทหารสัมพันธมิตรก็จะได้รับการตดสินให้พ้นผิด ยกเว้นในกรณีที่คู่กรณีจะเป็นทหารสัมพันธมิตรด้วยกัน ด้วยสภาวะเช่นนี้ทำให้ในช่วงเวลาดังกล่าวจะมีปัญหาอาชญากรรมเกิดขึ้นอยู่เสมอ

ตลอดระยะเวลาสองปีหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง คือตั้งแต่พ.ศ.2488 – พ.ศ. 2490 รัฐบาลไทยต้องเผชิญหน้ากับปัญหาอาชญากรรมที่ยากที่จะแก้ปัญหาได้ ในเวลาต่อมาปัญหาเหล่านี้จะกลายเป็นข้ออ้างสำคัญของกลุ่มผู้ก่อการรัฐประหาร ที่อ้างถึงความชอบธรรมที่ฝ่ายทหารบกจะต้องก่อรัฐประหารล้มรัฐบาลพลเรือน เนื่องจากประชาชนต้องเผชิญกับความยากลำบาก (Suchin, 2014, p. 109) ทว่าหากเราย้อนดูสภาวะหลังสงครามก็จะตระหนักดีว่า ปัญหาอาชญากรรมที่เพิ่มสูงขึ้นอันเป็นผลมาจากทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองระหว่างประเทศ อันเป็นปัจจัยที่แม้รัฐบาลจะพยายามแก้ไขปัญหาย่างไรก็ไม่สามารถกระทำได้อย่างง่าย

5. การฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทยกับเนเธอร์แลนด์

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง รัฐบาลไทยพยายามที่จะฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตกับชาติฝ่ายสัมพันธมิตรที่ไทยได้ประกาศสงครามไว้ ทั้งกรณีของอังกฤษ ออสเตรเลีย และเนเธอร์แลนด์ ในแวดวงประวัติศาสตร์ไทยนั้นความรู้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยกับชาติสัมพันธมิตรนั้นมุ่งความสนใจไปที่อังกฤษเป็นสำคัญ เนื่องจากเป็นคู่กรณีที่จะมีปัญหากับการเข้าร่วมกับฝ่ายญี่ปุ่นของไทยมากที่สุด แต่ในความเป็นจริงแล้ว รัฐบาลไทยในขณะนั้นไม่ได้มุ่งความสนใจไปที่อังกฤษและกลุ่มเครือจักรภพเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตกับเนเธอร์แลนด์ไปพร้อมกันด้วย

ในมุมมองของรัฐบาลเนเธอร์แลนด์แล้ว ประเทศไทยควรจะมีสถานะเป็นผู้แพ้สงครามเช่นเดียวกับญี่ปุ่น แต่ด้วยนโยบายของสหรัฐอเมริกาที่ไม่ต้องการให้ไทยเป็นผู้แพ้ ทำให้รัฐบาลชาติอื่น ๆ ต้องคล้อยตามนโยบายดังกล่าว อย่างไรก็ตามรัฐบาลเหล่านี้รวมทั้งเนเธอร์แลนด์ก็มองว่ารัฐบาลไทยจะต้องชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้นกับบริษัทและประชาชนของตน (NA. (2) SR.0201.98/56) ในขณะเดียวกันรัฐบาลชาติตะวันตกก็ตระหนักดีว่าสิ่งที่รัฐบาลไทยต้องการมากที่สุดคือ การฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ไทยได้ตัดความสัมพันธ์กับชาติเหล่านี้ไปเมื่อตอนประกาศสงคราม ด้วยเหตุนี้การเรียกร้องให้รัฐบาลไทยชดเชยค่าเสียหายต่าง ๆ จึงมาพร้อมกับเงื่อนไขของการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตอีกครั้งหนึ่ง

หลังจากที่รัฐบาลเนเธอร์แลนด์ทราบว่าไทยกำลังเจรจาเรื่องการฟื้นคืนความสัมพันธ์ทางการทูตและเรื่องการชดเชยค่าเสียหายกับรัฐบาลอังกฤษอยู่ที่เมืองแคนดี้ (Kandy) จึงได้ส่งพ.อ.ฮาเวอร์ดอน ผู้บัญชาการทหารเนเธอร์แลนด์ในประเทศไทยมาเจรจาอย่างไม่เป็นทางการในขั้นต้นกับพระยาศรีสวัสดิราช (เทียนเลี้ยง สุนทรกุล) เพื่อดูท่าทีของนโยบายการต่างประเทศของไทยต่อเนเธอร์แลนด์ (NA. (2) SR.0201.98/56) การเจรจาอย่างไม่เป็นทางการในวันนั้น แม้จะไม่ได้ข้อสรุปอะไรอย่างเป็นทางการทั้งในเรื่องสถานที่ที่จะจัดประชุมระหว่างไทยกับเนเธอร์แลนด์ หรือแนวทางที่รัฐบาลไทยจะชดเชยค่าเสียหาย แต่ก็ทำให้รัฐบาลไทยตระหนักว่าการจะฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตกับเนเธอร์แลนด์ได้นั้น รัฐบาลไทยจำเป็นต้องชดเชยความเสียหายต่าง ๆ ที่ได้กระทำต่อทั้งประชาชน ทหารและกิจการของเนเธอร์แลนด์ในประเทศไทยเสียก่อน ด้วยเหตุนี้รัฐบาลไทยและเนเธอร์แลนด์จึงได้จัดการเจรจาขึ้นอย่างเป็นทางการขึ้นในเวลาต่อมาจนนำไปสู่ข้อตกลงเพื่อฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างทั้ง 2 ประเทศ ในเวลาต่อมา (NA. (2) SR.0201.98/56)

ข้อตกลงที่กระทำระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลเนเธอร์แลนด์มีต้นแบบจากข้อตกลงที่รัฐบาลไทยได้มีต่อรัฐบาลอังกฤษ ด้วยเหตุนี้สาระสำคัญคือการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อไทยยอมที่ปฏิบัติตามข้อเรียกร้องต่าง ๆ ของรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ ทั้งการชดเชยความเสียหายในทรัพย์สินของเนเธอร์แลนด์ (NA (2) SR.0201.98/56) นอกจากนี้รัฐบาลไทยจะต้องจับกุมบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการกระทำทารุณกรรมต่อทหารดัตช์ในระหว่างสงคราม (NA. (2) SR..98/56) ประเด็นที่น่าสนใจคือรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ได้เรียกร้องให้รัฐบาลไทยจัดหาและบำรุงรักษาสถานที่ฝังศพทหารดัตช์ที่เสียชีวิตในประเทศไทย เช่นเดียวที่รัฐบาลไทยให้คำสัญญากับทางรัฐบาลอังกฤษและออสเตรเลีย จนนำไปสู่การสร้างสุสานทหารสัมพันธมิตรดอนรักที่จังหวัดกาญจนบุรีในเวลาต่อมา (NA. (2) SR.0201.98/56) แน่นอนว่าความปรารถนาของรัฐบาลไทยที่ต้องการกลับไปฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตและการได้รับการสนับสนุนให้เป็นสมาชิกในองค์การสหประชาชาติจากประเทศสัมพันธมิตร ทำให้รัฐบาลไทยยินยอมที่จะปฏิบัติตามข้อตกลงต่าง ๆ โดยดี

6. ผลกระทบของปัญหาเรื่องเชลยศึกต่อรัฐบาลพลเรือนในระหว่าง พ.ศ. 2488 – พ.ศ. 2490

การลาออกของจอมพลป. พิบูลสงครามก่อนสงครามจะยุติหนึ่งปี ซึ่งตามมาด้วยคณะรัฐบาลที่ปรับเปลี่ยนกันไปตามสถานการณ์ของประเทศ ตั้งแต่รัฐบาลของควง อภัยวงศ์ ที่อยู่ในตำแหน่งจนกระทั่งสงครามยุติลง ซึ่งได้เตรียมการสำหรับสภาวะหลังสงครามด้วยการตั้งกองอำนวยการสันติภาพขึ้นในวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ.2488 หรือ 6 วันก่อนที่ควง อภัยวงศ์จะลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเพื่อส่งต่อหน้าที่ให้กับ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เพื่อทำหน้าที่เจรจากับฝ่ายสัมพันธมิตรเรื่องสถานะของประเทศไทย โดยมีปรีดี พนมยงค์ เป็นหัวหน้าขบวนสนับสนุน ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว สุดท้ายแล้วเมื่อภารกิจของ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมชประสบความสำเร็จ ก็ได้ยุบสภาเพื่อจัดการเลือกตั้งในพ.ศ.2489 นับเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกนับตั้งแต่พ.ศ.2485 (Sutachai, 2010, p. 45 – 46)

รัฐบาลควง อภัยวงศ์ที่ชนะการเลือกตั้งมีอายุเพียง 52 วัน ก็ต้องลาออกเนื่องจากแพ้มติพระราชบัญญัติคุ้มครองค่าใช้จ่ายของประชาชนในภาวะคับขันที่เสนอขึ้นโดยรัฐสภา ทำให้รัฐบาลควง อภัยวงศ์ต้องกราบถวายบังคมทูลลาออก โดยมีปรีดี พนมยงค์ขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแทนในเดือนมีนาคม พ.ศ.2489 (Sutachai, 2010, p. 49) อย่างไรก็ตามแม้ปรีดีจะเป็นผู้นำที่ได้รับเสียงสนับสนุนจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนมาก แต่ขณะเดียวกันก็ต้องเผชิญหน้ากับฝ่ายต่อต้านทั้งกลุ่มกองทัพและกลุ่มของควง อภัยวงศ์ที่ได้ก่อตั้งพรรคประชาธิปไตยขึ้นมา

นอกจากความไม่มั่นคงทางการเมืองตามวิถีของรัฐบาลประชาธิปไตยแล้ว ภาวะเศรษฐกิจได้กลายเป็นปัญหาที่ยากจะแก้ไขสำหรับรัฐบาลพลเรือนที่ขึ้นมาปกครองประเทศยุคหลังสงคราม เพราะนอกจากปัญหาข้าวของที่ราคาแพง บ้านเมืองที่ได้รับความเสียหายจากภัยสงคราม ซึ่งเรื่องเหล่านี้ต้องการงบประมาณจำนวนมากเพื่อแก้ไขปัญหา แต่ในทางตรงกันข้ามนอกจากรัฐบาลจะมีงบประมาณอย่างจำกัดแล้ว รัฐบาลยังต้องใช้งบประมาณดังกล่าวไปดูแลทั้งทหารฝ่ายสัมพันธมิตรที่ถูกส่งเข้ามาประจำการและเชลยศึกสัมพันธมิตรที่ตกค้างอยู่ในประเทศ ซึ่งรัฐบาลจำเป็นต้องเลี้ยงดูเชลยศึกเหล่านี้เป็นอย่างดี เพื่อใช้ต่อรองกับฝ่ายสัมพันธมิตรให้ยอมรับสถานะและยินยอมให้ไทยเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ด้วยเหตุนี้งบประมาณในการพัฒนาประเทศด้านอื่น ๆ จึงเป็นไปได้จำกัด และเป็นหนึ่งในสาเหตุสำคัญที่ทำให้รัฐบาลไม่สามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศหลังสงครามยุติลงได้

ปัญหาเศรษฐกิจที่ตกต่ำและภาวะคนตกงานเป็นจำนวนมาก ทำให้เกิดปัญหาอาชญากรรมตามมา ตั้งแต่สงครามเพิ่งยุติ จะพบได้ว่าคดีลักเล็กขโมยน้อยเกิดขึ้นอย่างเป็นประจำ ส่วนการปล้นสดมภ์โดยใช้อาวุธก็มีให้เห็นอยู่เสมอ ทั้งการปล้นชาวบ้านหรือค้าขายต่าง ๆ (NA. BK.3.8/48) ภาวะเช่นนี้ได้กลายเป็นแรงเสียดทานรัฐบาลพลเรือนอยู่เสมอ ด้วยสภาพการคลังที่ย่ำแย่จึงแทบจะเป็นไปไม่ได้ที่รัฐบาลจะสามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจและอาชญากรรมได้โดยเร็ว

เมื่อผนวกกับปัจจัยที่กองทัพบกเองต้องการกลับคืนสู่อำนาจทางการเมือง รวมไปถึงเหตุการณ์สวรรคตของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลที่รัฐบาลไม่สามารถให้คำตอบที่ชัดเจนได้ ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ได้เปิดทางให้ฝ่ายกองทัพบกซึ่งนำโดยพล.ท.ผิน ชุณหะวัณ (ยศในขณะนั้น) ทำรัฐประหารรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชน ในพ.ศ.2490 โดยมีประเด็นทางเศรษฐกิจเป็นหนึ่งในเหตุผลสำคัญของการทำรัฐประหารในคราวนี้ (Suthachai, 2010, p.83)

จุดสิ้นสุดของรัฐบาล พล.ร.ต.ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ จากการรัฐประหารในพ.ศ.2490 มักถูกอธิบายว่าปัจจัยสำคัญที่กองทัพบกใช้เป็นข้ออ้างทำรัฐประหารมาจากการที่รัฐบาลไม่สามารถชี้แจงกรณีสวรรคตของรัชกาลที่ 8 ได้อย่างชัดเจน ประกอบกับการที่รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจได้อย่างไรก็ตามหากเราพิจารณาบริบททางการเมืองระหว่างประเทศของรัฐบาลพลเรือนที่เกิดขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ก็จะทำให้เห็นว่ารัฐบาลจำเป็นต้องนำงบประมาณจำนวนมากไปเลี้ยงดูเชลยศึก อีกทั้งยังต้องเสียเงินค่าปฏิกรรมสงครามเป็นค่าชดเชยให้แก่ชาติสัมพันธมิตรแทนที่การบูรณะประเทศ ด้วยบริบทเช่นนี้จึงเป็นไปได้ยากมากที่รัฐบาลจะสามารถแก้ปัญหาเศรษฐกิจภายในประเทศได้อย่างรวดเร็ว เมื่อรัฐบาลมีปัญหาที่สำคัญและน่ากังวลกว่าก็คือ การดำรงรักษาอธิปไตยของชาติไทยไว้

7. สรุปและอภิปรายผล

การดูแลเชลยศึกชาวต่างชาติในประเทศไทยได้กลายเป็นประเด็นสำคัญที่รัฐบาลจะต้องใส่ใจและให้ความสำคัญ เนื่องจากว่าสถานการณ์ของไทยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น มีสถานะก้ำกึ่งระหว่างเป็นผู้แพ้หรือผู้ชนะในสงคราม แม้ว่าทางหนึ่งแล้วรัฐบาลสหรัฐอเมริกาจะยืนยันอย่างหนักแน่นว่าจะค้าประกันสถานะของประเทศไทยไม่ให้ตกเป็นผู้แพ้สงคราม แต่สำหรับชาติสัมพันธมิตรอื่น ๆ โดยเฉพาะประเทศที่ได้รับผลกระทบจากการที่รัฐบาลไทยเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในระหว่างสงคราม มีมุมมองว่ารัฐบาลไทยจะต้องชดใช้ความผิดที่ได้กระทำลงไป ด้วยเหตุนี้รัฐบาลไทยจึงต้องพยายามแสดงให้เห็นว่าประเทศไทยนั้นสำนึกต่อความผิดที่ได้กระทำลงไป และพร้อมที่จะชดเชยความเสียหายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และทำตามความต้องการของฝ่ายสัมพันธมิตรในทุกประเด็น หนึ่งในนั้นคือการดูแลเชลยศึกฝ่ายสัมพันธมิตรจนกว่าจะถูกส่งกลับประเทศ

นโยบายของรัฐบาลไทยที่มีต่อเชลยศึกสัมพันธมิตรเป็นไปในลักษณะที่โอนอ่อนและดำเนินนโยบายทุกอย่างตามที่ฝ่ายสัมพันธมิตรร้องขอ แม้บางเรื่องจะไม่ได้อยู่ในข้อตกลงที่มีระหว่างรัฐบาลกับฝ่ายสัมพันธมิตรก็ตาม แต่เมื่อมีเสียงเรียกร้องใด ๆ ขึ้นมารัฐบาลไทยก็จะปฏิบัติตามแต่โดยดี ทว่าในทางตรงกันข้ามแล้วสำหรับเชลยศึกต่างชาติพวกเขามิ่มีมุมมองว่ารัฐบาลไทยนั้นเป็นผู้แพ้สงคราม ส่วนพวกเขาคือผู้ชนะที่เข้ามาควบคุมประเทศไทย ทำที่และพฤติกรรมของเชลยศึกต่างชาติ รวมไปถึงทหารที่ถูกส่งเข้ามายังประเทศไทยภายหลังสงครามยุติลง จึงเป็นไปในลักษณะของผู้ชนะสงครามที่จะกระทำสิ่งใด ๆ ก็ได้ ด้วยเหตุนี้จึงเกิดข้อพิพาทระหว่างทหารต่างชาติและรัฐบาลไทยอยู่เสมอ ตรงกันข้ามกับทหารญี่ปุ่นที่ตกเป็นเชลยสงครามที่มีแนวโน้มที่จะปฏิบัติตามอยู่ในคำสั่งของทางการไทยแต่โดยดี

สภาวะดังกล่าวเกือบจะกล่าวได้ว่าฝ่ายสัมพันธมิตรปฏิบัติต่อรัฐบาลและคนไทยในฐานะผู้แพ้สงครามที่มีสถานะเป็นเมืองที่อยู่ภายใต้การปกครอง มากกว่าที่จะมองไทยในฐานะผู้ชนะสงครามเช่นเดียวกับชาติที่ฝ่ายสัมพันธมิตรอื่น ๆ อย่างจีน หรืออินเดีย ทว่าด้วยสภาวะของรัฐบาลไทยในขณะนั้นที่ต้องการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตกับชาติสัมพันธมิตรโดยเร็ว และความต้องการที่จะได้รับการรับรองเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ทำให้รัฐบาลไทยเองก็พยายามที่จะทำตามข้อเรียกร้องต่าง ๆ ของฝ่ายสัมพันธมิตรด้วยดี รวมไปถึงการยอมลงนามกับรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ในการชดใช้ค่าเสียหายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับทั้งพลเรือนและทหารต่างชาติในระหว่างที่ไทยเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น จนนำไปสู่การฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลเนเธอร์แลนด์ในที่สุด

สุดท้ายแล้วแม้ว่ารัฐบาลพลเรือนจะสามารถเจรจาไทยรอดพ้นจากสถานะผู้แพ้สงคราม แต่การที่รัฐบาลต้องทุ่มงบประมาณเป็นจำนวนมากดูแลเชลยศึกชาติต่าง ๆ ที่อยู่ในประเทศไทยหลังสงครามสิ้นสุดลง ประกอบกับปัญหาอาชญากรรมที่ทวีความรุนแรงมากขึ้น จากภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำ ซึ่งรัฐบาลเองก็ไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะนำมาพัฒนาเศรษฐกิจ ทำให้ความมั่นคงของรัฐบาลพลเรือนในระยะเวลา 2 ปี หลังสงครามยุติลงอยู่ในสภาวะสั่นคลอนเป็นอย่างยิ่ง และเมื่อเกิดกรณีสวรรคตของรัชกาลที่ 8 ที่รัฐบาลเองก็ไม่สามารถให้คำตอบในเรื่องดังกล่าวได้อย่างชัดเจน ทำให้กองทัพบกที่พยายามกลับมามีบทบาททางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง ได้ใช้สถานการณ์เหล่านี้เป็นข้ออ้างในการก่อรัฐประหารในพ.ศ.2490 จนเป็นจุดสิ้นสุดของรัฐบาลพลเรือนและเป็นจุดเริ่มต้นของรัฐบาลทหารที่จะครองอำนาจติดต่อกันอีกเกือบสองทศวรรษ

References

- Chaiyanam, D. (2008). *Thai kap songkhramlok khrang thi song* [Thailand and the Second World War]. Nonthaburi: Sripanya.
- Cribb, R. (2018). The Life and Trial of Cho Un-kuk, Korean War Criminal. *Critical Asian Studies*, 50, (3), 329 – 352.
- Lomax, E. (1995). *The Railway Man*, London : Vintage.
- MacKenzie, S. P.. (1994). The Treatment of Prisoners of War in World War II. *The Journal of Modern History*, 66, 487 – 520.
- Murashima, E. (2006). The Commemorative Character of Thai Historiography: The 1942 – 43 Thai Military Campaign in the Shan States Depicted as a Story of National Salvation and the Restoration of Thai Independence. *Modern Asian Studies*, 40(4), 1053 - 1096.
- NA. BK.2.11/1 *Kan khuapkhum chao angkrit amerikan lae chao holanda* [Detaining British, American and Dutch people] (17th December 1941).

NA. BK.2.11/8 *Kongsun sawit pai yiam khaiakkan chon tangdao* [The Swiss Consul visits a concentration camp] (19th February – 23rd October 1942).

NA. BK.2.11/13 *Thut thahanbok yipun khohai song Ro. To. W. D. Maccari chaloei suek nakbin amerikan sueng chap daithi changwat Mae Hong Son phuea sopsuan* [The Japanese military attaché requests to send L.T. W.D. Maccari, an American pilot, who was captured at Mae Hong Son] (10th April 1942 – 21st January 1944).

NA. BK.2.11/26 *Akratthut angkrit lae uppathut nethoelaen khohai phoem ngoen khachaichai prachamduean* [The British minister and the Dutch charge d'affaires ask for an increased monthly expense allowance] (27th – 30th June 1942).

NA. BK.2.11/35 *Thahan yipun cha lamliang chaloei suek phiokhao chak cho nan ma sathani nong pladuk* [Japanese soldiers will transfer Caucasian POWs from Chonan to Nongpladuk Station] (2nd January – 13th April 1943).

NA. BK.2.11/40 *Kharatkan thai chap chaloei suek thi lopni daithi kanchanaburi* [Thai civil servant arrests POW who ran away from Kanchanaburi] (27th February – 8th March 1943).

NA. BK.2.11/41 *Phu-amnuaikan khai kakkhum chon sat ru henkhuang phonphan kotkhobangkhap tang tang sueng kiaokap chon sat ru hai phlaolong bang* [A director of a POW camp allows a decrease in restrictiveness in a camp] (9th April – 22nd June 1943).

NA. BK.2.11/58 *Kan sopsuan chaloeisuek nakbin amerikan sueng khruangbin thuk ying tok thi sathip* [An interrogation of an American pilot, whose plane was shot down at Sattahip] (8th May – 21st December).

NA. BK.2.11/60 *Banthuekkhamhaikan chaloei suek nakbin thi thuk ying tok thi uttaradit sam khon* [Testimony of three pilots, whose plane was shot down at Uttaradit] (9th October 1944 – 10th January 1945).

- NA. BK.2.11/70 *Banthuekkhamhaikan rotho en et kru thon ri cho loei suek chat angkrit sueng chap daithi ko phuket* [Testimony of Lt. N. H. Grootthee, a British POW, who was arrested at Phuket Island] (10th March – 27th April 1945).
- NA. BK.3/39 *Ruam rueang tang tang nai kan patibatngan kiaokap thahan samphanthamit chen khadikhwam tang tang prachachon prasop antarai lae dairap khwamsiahai chak fai samphanthamit* [Information about the military operations of the allied soldiers] (4th October 1945 – 16th January 1946).
- NA. BK.3.6/44 *Totop kiaokap thahan lae phu-opyop chao holanda* [Conversation about Dutch soldiers and refugees] (13th December 1945 – 30th July 1946).
- NA. BK.3.6.3/13 *Kanngoen kiaokap holanda nethoelaen chawa* [Finances of Javanese Dutch] (16th January – 4th July 1946).
- NA. BK.3.6.3/27 *Yot chamnuan thahan so po lae sabiang-ahan* [The number of Allied soldiers and the food supply] (1st October – 20th November 1946).
- NA. BK.3.6.3/32 *Hhaliangdu chonchat wilanda (nethoelaen)* [Allowances for the Dutch (Netherlands)] (15th January 1947 – 6th January 1950).
- NA. BK.3.7/2 *Kan hai khwam dulae lae chuailuea chaloeisuek* [Providing care for the POWs] (21st August 1945 – 16th January 1946).
- NA. BK.3.7/3 *kan titto kap yipun kiaokap rueang chaloeisuek* [A liaison to Japan about POWs] (23rd August – 6th December 1945).
- NA. BK.3.7/6 *Chat thiphak liangdu chat khruang-uppaphok lae khruangchaisoi chatkan raksa phayaban lae hai khwamplotphai chaloeisuek* [Providing camps, consumer goods, medical care and safety to POWs] (24th August 1945 – 19th April 1946).
- NA. BK.3.7/31 *Prawat chaloeisuek chaw dat* [Biographies of Dutch POWs] (12th – 26th October 1946).

- NA. BK.3.8/38 *Thahan holanda wiwat thahanthai* [Dutch soldiers fight Thai soldiers] (13th January – 16th December 1946).
- NA. BK.3.8/42 *Prathutrai to chiwit lae rangkai* [Battery] (29th January – 8th March 1946).
- NA. BK.3.8/47 *Prathutrai to sap* [Larceny] (13th February – 25th July 1946).
- NA. BK.3.8/48 *Khadi kiaokap kan laksap lae khwamsiahai thang sap* [Cases about larceny and the loss of assets] (28th February 1946 – 28th January 1947).
- NA. BK.3.8/56 *Prathu kam* [Criminal violence] (26th April – 17th July 1946).
- NA. (1) MT.3.1.4.10/31 *Cho loei suek nai changwat tang tang (Tak, Sukhothai, Uttaradit, Phitsanurak, Ubon Ratchathani, Saraburi)* [POWs in Tak, Sukhothai, Uttaradit, Phitsanulok, Ubon Ratchathani and Saraburi] (24th August 1945).
- NA. (1) MT.3.1.4.10/33 *Lakthan kiaokap dat khao mueang* [Evidence about Dutch refugees] (13th December 1945 – 19th April 1946).
- NA. (1) MT.3.1.4.10/34 *kan liangdu chao dat opyop* [Taking in Dutch refugees] (14th December 1945 – 2nd February 1946).
- NA. (2) SR.0201.98/54 *Rueang kong-amnuaikan santiphap* [Department of Peacekeeping] (25th August 1945 – 31st May 1949).
- NA. (2) SR.0201.98/56 *Rueang kan mop singkhong chak yipun sueng yut ti kan rop* [Japan gives supplies after the end of the war] (29th August – 28th December 1945).
- Ngamkhachonkunkit, S. (2012). *Tamnan mai khong khabuankan serithai: rueangrao khong kan tosu phuea ekrat santiphap lae prachathiptai yang thaeching* [A new history of the Seri Thai Movement: A story of the fight of the struggle for Independence, Peace and Democracy]. Bangkok: Asian Institute, Chulalongkorn University.

Ngamkhachonkunkit, S. (2021). *Chak faem-eksan lap thisut: phoei khomun mai thang prawatsat thai samai songkhramlok khrang thi song khong hochotmai het haeng chat saharat-amerika* [From the most secret files: Reviewing new documents about Thai history during the Second World War from the National Archives and Records Administration]. Bangkok: Rongphim Watcharin P.P..

O' Herne, J. R. (1994). *Fifty Years of Silence: The Extraordinary Memoir of a War Rape Survivor* Sydney; New York: Editions Tom Thompson.

Raymond, G. V. (2018). *Thai Military Power: A Culture of Strategic Accommodation*. Copenhagen: Press.

Sturma, M. (2019). Japanese Treatment of Allied Prisoners During the Second World War: Evaluating the Death Toll. *Journal of Contemporary History*, 55(3), 514 – 534.

Subrahmanyam A. and Sturma M. (2020). Asian Labourers, the Thai Government and the Thai – Burma Railway. *Journal of Contemporary History*, 56(2), 364 – 385.

Tuntikun, S. (2014). *Ratprahan phoso song si kao sun* [Coup d'état of 1947]. Bangkok: Matchon.

Yimprasert, S. (2010). *Phaen ching chat thai waduai rat lae kan totan rat samai chomphon Po Phibunsongkram kranti song (Po.So.2491 - 2500)* [The plan to seize the nation: the state and counter state in the second reign of Field Marshal P. Phibunsongkram (1948 - 1957)]. (3rd ed.) Bangkok: P. Press.

ภาคผนวก

รายการอ้างอิงภาษาไทย

- ชัยนาม, ดิเรก. (2560). *ไทยกับสงครามโลกครั้งที่ 2*. นนทบุรี: ศรีปัญญา.
- หจข. บก.สูงสุด 2.11/1 *การควบคุมชาวอังกฤษ อเมริกัน และชาวฮอลันดา* (17 ธันวาคม พ.ศ.2484).
- หจข. บก.สูงสุด 2.11/8 *กงสุลสวิสไปเยี่ยมค่ายกักกันชนต่างด้าว* (19 กุมภาพันธ์ ถึง 23 ตุลาคม พ.ศ.2485).
- หจข. บก.สูงสุด 2.11/13 *ทูตทหารบกญี่ปุ่นขอให้ส่ง ร.ท.ดับลิวิตี. แมกคาร์รี ชะเลย์ศึกษักบินอเมริกันซึ่งจับได้ที่ จว.แม่ฮ่องสอน เพื่อสอบสวน* (10 เมษายน พ.ศ.2485 – 21 มกราคม พ.ศ.2487).
- หจข. บก.สูงสุด 2.11/ 26 *อัครราชทูตอังกฤษและอุปทูตเนเธอร์แลนด์ ขอให้เพิ่มเงินค่าใช้จ่ายประจำเดือน* (27 – 30 มิถุนายน พ.ศ. 2485).
- หจข. บก.สูงสุด 2.11/35 *ทหารญี่ปุ่นจะล่าเลยิง ชะเลย์ศึกผิขาวจากโซนน มาสถานีหนองปลาตุก* (2 มกราคม – 13 เมษายน พ.ศ.2486).
- หจข. บก.สูงสุด 2.11/40 *ข้าราชการไทยจับชะเลย์ศึกที่หลบหนีได้ที่ จ.กาญจนบุรี* (27 กุมภาพันธ์ – 8 มีนาคม พ.ศ.2486).
- หจข. บก.สูงสุด 2.11/41 *ผู้อำนวยการค่ายกักคุมชนศัตรู เห็นควรผ่อนผันกฎข้อบังคับต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวกับ ชนศัตรูให้เพลาลงบ้าง* (9 เมษายน – 22 มิถุนายน พ.ศ.2486).
- หจข. บก.สูงสุด 2.11/58 *การสอบสวนชะเลย์ศึกษักบินอเมริกัน ซึ่งเครื่องบินถูกยิงตกที่ลัดทิบ* (8 พฤษภาคม พ.ศ.2487 – 21 ธันวาคม พ.ศ. 2487).
- หจข. บก.สูงสุด 2.11/60 *บันทึกคำให้การชะเลย์ศึกษักบินที่ถูกยิงตกที่ จ.อุตรดิตถ์ 3 คน* (9 ตุลาคม พ.ศ.2487 – 10 มกราคม พ.ศ.2488).
- หจข. บก.สูงสุด 2.11/70 *บันทึกคำให้การ ร.ท.เอน เอช กรูทรีรี ชะเลย์ศึกษาติอังกฤษ ซึ่งจับได้ที่เกาะภูเก็ต* (10 มีนาคม พ.ศ.2488 – 27 เมษายน พ.ศ.2488).

หจข. บก.สูงสุด 3/39 รวมเรื่องต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับทหารสัมพันธมิตร เช่น คดีความต่าง ๆ
ประชาชนประสบอันตราย และได้รับความเสียหายจากฝ่ายสัมพันธมิตร
(4 ตุลาคม พ.ศ.2488 - 16 มกราคม พ.ศ.2490).

หจข. บก. สูงสุด 3.6/44 ได้ตอบเกี่ยวกับทหาร และผู้อพยพชาวฮอลันดา
(13 ธันวาคม พ.ศ.2488 - 30 กรกฎาคม พ.ศ.2489).

หจข. บก.สูงสุด.3.6.3/13 การเงินเกี่ยวกับฮอลันดา, เนเธอร์แลนด์, ชวา
(16 มกราคม - 4 กรกฎาคม พ.ศ.2489).

หจข. บก.สูงสุด 3.6.3/27 ยอดจำนวนทหารสพ.และเสบียงอาหาร
(1 ตุลาคม - 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2489).

หจข. บก.สูงสุด 3.6.3/32 ค่าเลี้ยงดูชนชาติวิลันดา (เนเธอร์แลนด์)
(15 มกราคม พ.ศ.2490 - 6 มกราคม พ.ศ.2493).

หจข. บก สูงสุด.3.7/2 การให้ความดูแลและช่วยเหลือเชลยศึก
(21 สิงหาคม พ.ศ.2488 - 16 มกราคม พ.ศ.2489).

หจข. บก.สูงสุด 3.7/3 การติดต่อกับญี่ปุ่นเกี่ยวกับเรื่องเชลยศึก
(23 สิงหาคม - 6 ธันวาคม พ.ศ.2488).

หจข. บก. สูงสุด 3.7/6 จัดที่พัก, เลี้ยงดู, จัดเครื่องอุปโภคและเครื่องใช้สอย, จัดการรักษาพยาบาล
และให้ความปลอดภัยเชลยศึก (24 สิงหาคม พ.ศ.2488 - 19 เมษายน พ.ศ.2489).

หจข. บก.สูงสุด 3.7/31 ประวัติเชลยศึกชาวดัชต์ (26 ตุลาคม พ.ศ.2489 - 12 ตุลาคม พ.ศ.2489).

หจข. บก.สูงสุด 3.8/38 ทหารฮอลันดาวิเวททหารไทย (13 มกราคม - 16 ธันวาคม พ.ศ.2489).

หจข. บก.สูงสุด 3.8/42 ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย (29 มกราคม - 8 มีนาคม พ.ศ.2489).

หจข. บก.สูงสุด 3.8/47 ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน (13 กุมภาพันธ์ - 25 กรกฎาคม พ.ศ.2489).

พจข. บก. สูงสุด 3.8/48 คดีเกี่ยวกับการลักทรัพย์และความเสียหายทางทรัพย์สิน
(28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2489 – 28 มกราคม พ.ศ.2490).

พจข. บก.สูงสุด 3.8/56 ประทุษกรรม (26 เมษายน – 17 กรกฎาคม พ.ศ.2489).

พจข. (1) มท.3.1.4.10/31 ขเลยศึกในจังหวัดต่าง ๆ (ตาก, สุโขทัย, อุตรดิตถ์, พิษณุโลก, อุบลราชธานี, สระบุรี) (24 สิงหาคม พ.ศ.2488).

พจข. (1) มท.3.1.4.10/33 หลักฐานเกี่ยวกับดัชนีเข้าเมือง
(13 ธันวาคม พ.ศ.2488 – 19 เมษายน พ.ศ.2489).

พจข. (1) มท.3.1.4.10/34 การเลี้ยงดูชาวต่างชาติอพยพ (14 ธันวาคม พ.ศ.2488 – 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2489).

พจข. (2) สร.0201.98/54 เรื่อง กองอำนวยการสันติภาพ
(25 สิงหาคม พ.ศ.2488 – 31 พฤษภาคม พ.ศ.2492).

พจข. (2). สร.0201.98/56 เรื่อง การมอบสิ่งของจากญี่ปุ่นซึ่งยุติการรบ
(29 สิงหาคม – 28 ธันวาคม พ.ศ.2488).

งามขจรกุลกิจ, สรศักดิ์. (2555). ตำนานใหม่ของขบวนการเสรีไทย : เรื่องราวของการต่อสู้เพื่อเอกราช
สันติภาพ และประชาธิปไตยอย่างแท้จริง. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

งามขจรกุลกิจ, สรศักดิ์. (2555). จากแฟ้มเอกสารลับที่สุด: เผย “ข้อมูลใหม่” ทางประวัติศาสตร์ไทยสมัย
สงครามโลกครั้งที่ 2 ของหอจดหมายเหตุแห่งชาติสหรัฐอเมริกา (NARA). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์วชิรรินทร์ พี.พี..

ตันติกุล, สุชิน. (2557). รัฐประหาร พ.ศ.2490. กรุงเทพฯ: มติชน.

ยัมประเสริฐ, สุธาสัย. (2553). แผนชิงชาติไทย: ว่าด้วยรัฐและการต่อต้านรัฐ สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ครั้งที่สอง (พ.ศ.2491 – 2500). พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: พีเพรส.